

GLAGOLJAŠ DON LUKA ŽUVIĆ, NJEGOVI ZAPISI I ZBIRČICE PROPOVIJEDI (18. ST.)

Grozdana FRANOV-ŽIVKOVIĆ
Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru
Zadar, Hrvatska

UDK: 003.349(497.5):929 Žuvić, L.
Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: 8. ožujka 2016.

U različitim zbirkama i arhivima Hrvatske i inozemstva postoje razni glagoljski zbornici i razne druge knjižice kojima nije poznat autor. Cilj članaka je odrediti tko je pisar dijelova Knjiga propovijedi koje se nalaze u Državnom arhivu u Zadru i Sveučilišnoj knjižnici u Splitu. Usporedbom rukopisa i načina pisanja ovih kodeksa s različitim glagoljskim zapisima u knjigama bratovština, matičnim knjigama i ostalim kodeksima s područja župa Rava i Žman zaključeno je da je pisar ovih kodeksa bio don Luka Žuvić iz Luke na Dugom otoku.

Ključne riječi: don Luka Žuvić, popovi glagoljaši, knjige propovijedi, kurzivna glagoljica, 18. st.

1. UVOD

Glagoljski zbornici i knjige propovijedi te razni drugi glagoljski kodeksi i dokumenti sa zadarskog područja razasuti su po arhivima, knjižnicama i privatnim zbirkama diljem svijeta. Po popisu glagoljskih kodeksa doznajemo da se kodeksi čuvaju u Državnom arhivu u Zadru, Arhivu Zadarske nadbiskupije, Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, Državnom arhivu u Splitu, Sveučilišnoj knjižnici u Splitu, Samostanu sv. Pavla na Školjiću (Galevcu), Samostanu sv. Duje u Kraju, Zavičajnom muzeju Biograda na moru, Arhivu Provincijalata franjevaca trećoredaca u Zagrebu i Berčićevoj zbirci u Ruskoj nacionalnoj knjižnici u Petrogradu.¹

Jednom dijelu tih kodeksa nije poznat autor. O pojedinim popovima glagoljašima sa zadarskog područja pisalo je više autora.² U članku određujem

¹ Pavao KERO, *Popis glagoljskih kodeksa zadarske nadbiskupije*, Stalna izložba crkvene umjetnosti i Sveučilište u Zadru, drugo izdanje, urednici: Pavao Kero i Josip Faričić, Zadar, 2015.

² Navodim radove u kojima nalazimo kratke biografije popova glagoljaša sa zadarskog područja. Pavao KERO: *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije, Glagoljaši od IX. stoljeća do danas*, (u izradi); Vladislav CVITANOVIĆ: „Prilog poznavanju kulturne povijesti na zadarskim otocima (Glagoljaši od XV. stoljeća do danas)”, *Radovi Instituta za povijesne znanosti JAZU u Zadru*, Zadar, 1960., 6-7, 225); Petar RUNJE, „Fra Šimun Klimantović i Konstitucije 1492.“, *Iskoni be slovo*, Zbornik radova o glagoljici i glagoljašima zadarskog kraja i crkvi svetoga Ivana Krstitelja, Zagreb, 2001.,

tko je pisar ostataka Knjiga propovijedi koje se nalaze u Državnom arhivu u Zadru i Sveučilišnoj knjižnici u Splitu. Da bih utvrdila je li sačuvane knjige propovijedi ili dijelove ovih knjiga napisao glagoljaš don Luka Žuvić, pregledala sam glagoljske kodekse iz fondova Državnog arhiva u Zadru, Arhiva Zadarske nadbiskupije, Državnog arhiva u Splitu, Sveučilišne knjižnice u Splitu te Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Ujedno sam istražila život tog do sada malo poznatog glagoljaša, njegovo školovanje i djelovanje kao župnika.³

2. DON LUKA KAO KAPELAN I ŽUPNIK RAVE I ŽMANA

Don Luka Žuvić rođen je u Luci na Dugom otoku. Matične knjige za Luku su uništene, tako da ne možemo znati točan datum njegova rođenja. Poznat

183 – 193.; P. RUNJE: *Duhovni život na zadarskim otocima u kasnome srednjem vijeku*, Gradska knjižnica Zadar, Zadar, 2008.; P. RUNJE, *Glagoljica u zadarskoj nadbiskupiji u srednjem vijeku*, Gradska knjižnica Zadar, Zadar, 2005.; P. RUNJE, *Pokornički pokret i franjevci trećeredci glagoljaši (XIII. – XVI.)*, Provincijati franjevaca trećeredaca, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.; P. RUNJE, *Prema izvorima*, Provincijati franjevaca trećeredaca, Zagreb, 1990.; P. RUNJE, *Školovanje glagoljaša*, Matica hrvatska, Ogulin, 2003.; P. RUNJE, *O knjigama hrvatskih glagoljaša*, Provincijati franjevaca trećeredaca, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.; P. RUNJE, „O knjigama glagoljaša u drugoj polovici 14. i u 15. stoljeću u Zadarskoj nadbiskupiji“, u zborniku *Iskoni be slovo*, Zbornik radova o glagoljici, glagoljašima zadarskog kraja i crkvi svetog Ivana Krstitelja, Provincijati franjevaca trećeredaca, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., 57 – 67; P. RUNJE, „Don Juraj Zubina, svećenik hrvatske knjige (o. 1400. – 1480.)“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 2003., 21 – 38; Grozdana FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Školovanje glagoljaša od 14. do poč. 19. st.“, Zbornik sa međunarodnog znanstvenog skupa „*Stoljeća zadarskoga školstva*“, (u tisku); G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ: „Glagoljaš don Bože Grgurev (30.5.1744. - 29.9.1829.)“, *Glasiilo Udruge glagoljaša Zadar Slovo rogovsko*, broj 3 za 2015, 4 – 7; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ: „Glagoljaš don Ive Vlahić iz Sutomišćice (o. 1733. – 25. VII. 1803.)“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, Zagreb – Zadar, 2012., 174 – 183; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Život i djelo glagoljaša don Jerolima Kuzmića Šimića (župa Sutomišćica, oko 1726. – 4.12.1793.)“, *Croatica Christiana Periodica*, Časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, br. 75, godina XXXIX, Zagreb, 2015., 87 – 102; Stjepan IVANČIĆ, *Nešto o hrvatsko-glagoljskim piscima samostanskih trećeredaca*, Katolička hrvatska tiskara, Zadar, 1911.

³ Već sam u ranijim člancima pronašla pisare za jedanaest glagoljskih kodeksa iz Arhiva HAZU u Zagrebu. G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ: „Glagoljaš don Ive Vlahić iz Sutomišćice“, 174 – 183. U članku sam dokazala da je propovijedi koje se čuvaju u Arhivu HAZU u Zagrebu pod brojevima IV a 80/40, IV a 80/21, IV a 80/27, IV a 80/6, IV a 80/13 pisao don Ive Čubanov rečeni Vlahić; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Život i djelo glagoljaša don Jerolima Kuzmića Šimića“, 87 – 102.; U članku sam dokazala da je propovijedi koje se čuvaju u Arhivu HAZU u Zagrebu pod brojevima IV a 80/4, IV a 80/1, IV a 80/9, IV a 80/12, IV a 80/18, IV a 80/49 pisao don Jerolim Kuzmić Šimić.

je datum ređenja – 6. 11. 1776.⁴ Na osnovi toga možemo pretpostaviti da je bio rođen oko 1747. godine. Prema izgubljenom lučkoj knjizi godova, koju spominje i dijelom citira u svojoj knjizi Rozario Šutrin, poznat je njegov datum smrti, 2. prosinca, ali ne i godina.⁵ U Državnom arhivu u Zadru pronađena je *Oproštajna propovijed jednog glagoljaša* koju je pisao don Luka Žuvić.⁶ Ako je don Luka Žuvić umro ubrzo nakon sastavljanja ove propovijedi, a godar bilježi datum 2. prosinca, moguće je da je umro tog datuma 1797. godine. Naime, u toj propovijedi svećenik govori kako je već pet godina župnik u *ovom* mjestu (nije navedeno ime mjesta), što se može poklapati s njegovim djelovanjem u Žmanu (od 1792. do 1797.), a zadnje upise napravio je u maticama krštenih i umrlih tog mjesta 18. 10. 1797. Nakon ovog datuma o njemu se ne zna ništa.

U fondu *Svećenička baština (Patrimonio volante)* Arhiva Zadarske nadbiskupije nalazimo patrimonij don Luke Žuvića pisan dana 10. prosinca 1772. u vrijeme dok je bio klerik, odnosno kad se odlučio školovati za svećenika. Po ovom dokumentu poznato je to da je sin Josipa Žuvića iz Luke, a njegov stric i dobročinitelj Šimun Žuvin, sin Ivana, za patrimonij mu daje nekoliko maslinika i vinograda. Svjedoci su bili: Marko Cvitkov od Nikole (35) i Tomas Marčina od Petra (35), oba iz Luke.⁷

Odmah nakon mlade mise 1777. godine boravi nekoliko mjeseci u Veneciji. Bio je kapelan u Ravi od 1784. do 1790. godine, zatim župnik (*parok*) u Žmanu

⁴ P. KERO: *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije, Glagoljaši od IX. stoljeća do danas*; (u izradi): „Žuvić, Luka, rođen u Luki na Dugom otoku. Zaređen za svećenika 6. XI. 1776. (Coll. ordinum). Slavio je prvu svoju Misu 1777. god. (Extr. I, 264). U Veneciji boravio iste godine tri mjeseca (Ib. 277.). Članom Skule miloserdja postao oko 1775. g. i dao «sviču» 1780. «don Luka Žuvin» (LSM 18, 23). Kapelan na Ravi od 1784. do 1790. (MK Rava), a «parok» u Žmanu od 1792. do 1797. (MK Žman). U Vrsima je podijelio sakramente umirućih jednom bolesniku 1792. «...duša mu bi preporučena od don Luke Žujića iz Luke iz Školja koji se primini kod mene u Vrsih...» (MU Vrsi). Don Luki Žuvinja se naviješta god 2. prosinca. (Rozario Šutrin, *Župa Luka*, Zagreb 1988. str. 65).“

⁵ Knjiga godova dugootočke Luke je nestala. Spominje je Rozario ŠUTRIN u knjizi *Župa Luka*, Župni ured Luka, Zagreb, 1988., 65. Knjige godova pisane su po danima, tj. na način da se upisuje samo datum smrti neke osobe, a rijetko godina.

⁶ Državni arhiv u Zadru (dalje: HR-DAZD), *Fond Strgačić*, kutija 27.

⁷ Arhiv Zadarske nadbiskupije (dalje: HR-AZDN) – 16/19, *Svećenička baština (Patrimonio volante)*, 1621. – 1822; *Vodič arhiva Zadarske nadbiskupije*, priredili: Oliver MODRIĆ i Josip KOLANOVIĆ, Državni arhiv u Zadru i Zadarska nadbiskupija, Zadar, 2013., 108: „Svećenička baština (patrimoni volanti) su ugovori kojima su mladi tek zaređeni svećenici primali određena materijalna dobra, ponajviše nekretnine, zemljišta, zgrade i sl., kao osobno nadarje (beneficij) odnosno izvor osobnoga dohotka. Roditelji svećenika, a ponekad i njihova rodbina ili dobročinitelji darivali su određenim dobrom mladog svećenika. Tako darovana dobra svećenici su mogli koristiti (uživati rentu od iznajmljivanja) do svoje smrti, a nakon smrti dobra su se uglavnom vraćala u vlasništvo obitelji iz koje je svećenik potekao. Ugovori su se sklapali u prisustvu notara i svjedoka.“

od 1792. do 1797. Godine 1792. zatječemo ga na ninskom području gdje daje svete sakramente jednoj umirućoj osobi u Vrsima.⁸

Inače, obitelj Žuvić (Žuvinj, Žuvinja) bila je poznata obitelj iz Luke, iz koje je poteklo više svećenika glagoljaša: don Lovre Žuvić, don Luka Žuvin, don Luka Žuvić ml., don Mate Žuvić, don Petar (Pere) Žuvić i don Ante Žuvić.⁹

Niže svećenstvo imalo je veliku ulogu u obrazovanju stanovništva, ne samo kroz propovijedi i izdavanja knjiga na domaćem jeziku već i kroz svakodnevno druženje npr. kroz bratovštine. Oni nisu bili samo duhovnici, već i prosvjetitelji (glavni nositelji znanja i napretka nekog mjesta) te pravni, ekonomski, zdravstveni, politički (često su bili vođe pobuna protiv veleposjednika)¹⁰ i ostali savjetnici. Vodili su evidenciju bratovština, crkvenu i civilnu dokumentaciju o građanskim stanjima (matične knjige, popise), raznu službenu i neslužbenu korespondenciju.

Tridentski koncil je svojim odredbama postavio i točne zadatke svećenika te načine njihova obrazovanja. Župnicima je bio glavni zadatak liturgijsko djelovanje, dušobrižništvo te poučavanje, tako da nisu imali vremena posvećivati se svakodnevnim poslovima, a osnovne su prihode uglavnom osiguravali od crkvenih desetina, donacija, misnih intencija i vođenja bratovštinskih knjiga. Ali, s obzirom na to da su svećenici bili porijeklom iz mjesta i pripadali obiteljima kojima su služili, mnogi su se radije uzdržavali od rada na zemlji. Često su se i oblačili na isti način kao i stanovnici te se tako i ponašali.¹¹

Zajedno s mještanima osnivaju bratovštine (poznajući crkvene i civilne propise), pomažu ih registrirati i organizirati te voditi, tako da bez njihova znanja, snalaženja i sposobnosti bratovštine ne bi mogle djelovati.

Don Luka Žuvić djelovao je u Ravi i Žmanu, što potvrđuju i upisi po matičnim knjigama, knjigama bratovština i ostalim glagoljskim kodeksima navedenih mjesta. Ujedno je bio bratim tamošnjih bratovština. Od 12. listopada 1787. bio je

⁸ HR-AZDN, *Vrsi, Glagoljska matica umrlih 1721. – 1828.: U Vrsih god. Gosp 1792. Na 15 miseca maja / Priminu Šime sin pok. Jure Božina, na postelji svojoj od bolesti naravske. Koji priminu od god 62 incirka. Koji u bolesti bi ispoviden od kanonika don Šime Bakića iz Nina. A paka opet bi ispoviden od mene paroha don Šime Koštere, i pričešen i sv. uljen pomazan i duša priporučena. Opet duša mu bi priporučena od don Luke Žujića iz Luke iz Školja. Koji se primini kod mene u Vrsih. A na smrti ne biše pokripljen zašto dokle dođoh priminu. Pogreb učinih i rekoh u crkvi. I ja do greba ga kumpanja isti don Luka Žujić. Komu biše tilo ukopano od zapada crikve sv. Mihovila u Jasenovu na 16 istoga miseca maja.*

⁹ R. ŠUTRIN, *Župa Luka*, 65, 66.

¹⁰ Ivan GRGIĆ, „Buntovni pokret dalmatinskih težaka 1736/40. godine“, *Radovi Instituta JAZU u Zadru VI - VII*, Zadar, 1960., 551 – 605.

¹¹ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Društvena slika ugljanskih sela od 15. do 18. stoljeća prema podacima iz glagoljskih vrela*, doktorska disertacija, neobjavljeno, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2013.; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Glagoljske moralno-kazuističke odredbe ninskih biskupa, 17. i 18. st.“, *Radovi zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 57 (2015), 185 – 216.

član bratovštine sv. Roka u Ravi, a na popisu je osnivača Skule Milosrđa Dugog otoka od 15. svibnja 1793. godine.¹²

Pravio je zapise za ostale bratovštine u mjestima svoga djelovanja: npr. za bratovštinu Vele Gospe u Ravi gdje je bio kapelan i župnik, pa je moguće da je i bio član te ravске Vele skule,¹³ zatim za bratovštine sv. Sakramenta i sv. Nedilje u Žmanu gdje je nakon Rave također bio župnik.¹⁴ Dakle, postoji mogućnost da je bio bratim i ovih žmanskih bratovština.

U *Knjizi bratovštine sv. Roka* na Ravi¹⁵ nalazimo niz zapisa pisanih rukopisom don Luke Žuvića. Prvi upis odnosi se na učlanjenje don Luke u bratovštinu sv. Roka 12. listopada 1787. godine:¹⁶

Bi brat gos(podi)n don Luka Žuvić da obit i sviću 1787 na 12 otubra / Tome Pešuša bi brat da obit / Bi brat Grgo Šuperko / Bi brat gos(podin) don Šime Božin da sviću i obit + / 1788 dan 19 otubra / bi sestra Barica Paganina da libar 3 s(viću) obit sa li(ba)r 10 da po(mo)ć oltara / Bi sestra Barica Hromina da libar 10 za po(mo)ć oltara da sviću obit + / Bi brat Lovre Tomasov da sviću obit / Bi sestra Stoše Šimičina da libar 24 za po(moć) o(l)tara.

U *Ventariju od duš* postoji samo zapis o stanju duša na Ravi za 1789. koji je pisao don Luka Žuvić:¹⁷

1784 / Ja don Luka Žuvić kapelan u Ravi činim broi od duš muških od pričešćena 40 a ženskih 52 muških ki se spovidaju a ne pričešćuju 8 a ženski 10 dice male 30 u sve duš 130.

Brojni upisi, od toga dvije oporuke, potpisani su od don Luke Žuvića u *Kvateranu Crkve Vele Gospe* u Ravi.¹⁸ Osim ovih oporuka u ravskom kvateranu postoji cijeli niz upisa pisanih rukom don Luke Žuvića.¹⁹

¹² HR-DAZD, *Fond Strgačić*, kutija 27, *Madrikula bratovštine Gospe od Milosrđa, Dugi otok*, 18.

¹³ Sačuvan je *Kvateran bratovštine i crkve Vele Gospe u Ravi* (HR-AZDN), ali nije sačuvan popis članova.

¹⁴ HR-AZDN, *Madrikula bratovštine sv. Sakramenta u Žmanu*; *Druga Madrikula bratovštine sv. Sakramenta u Žmanu* (original zagubljen), snimak Hrvatskog Državnog arhiva; HR-DAZD, *Fond Strgačić, Dijelovi madrikule sv. Nedilje iz Žmana*.

¹⁵ HR-AZDN, *Glagoljske madrikule Bratovštine sv. Roka iz Rave 1764. – 1892.*, 13.

¹⁶ Raščlamba i transliteracije cijele *Glagoljske madrikule Bratovštine sv. Roka iz Rave 1764. – 1892.*, koja se nalazi u HR-AZDN, napravljena je u knjizi *Riznica glagoljaške kulture i hrvatske pismenosti otoka Rave*, II knjiga, *Monumenta glagolitica Archidioecesis Iadertinae*, Stalna izložba crkvene umjetnosti i Sveučilište u Zadru, urednici: Pavao Kero i Josip Faričić (u tisku).

¹⁷ HR-AZDN, *Rava, Glagoljski ventarij od duš 1657. – 1809.*, 72.

¹⁸ HR-AZDN, *Ravske Glagoljske kopije iz Libra kvaterna 1769. – 1849.*, 53 i 123.

¹⁹ Upisi koje je pisao don Luka Žuvić nalaze se na stranicama 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 24, 29, 31, 32, 53 i 123 ravске *Glagoljske kopije iz Libra kvaterna 1769. – 1849.* Uglavnom je riječ o crkvenim troškovima kakvi su primjeri na stranici 6: *1785 na 15 zugna / mi braća od Rave suci Miho Pešuša i Šimun*

Prvu takvu oporuku pisao je sam don Luka kao kapelan na Ravi:²⁰

1785 na 22 decem(b)ra u Ravi ja Mate Božin nahodeći se u maloi moći a u dobroj pameti priporučuin moju dušu Bogu a tilo zemgli i da bude pokopano u crikvi s(vete) M(arije) na Ravi o sada ostavglan moin sinun sve moie uboštvo i da bude sin žakan za gospodara i da ga ima poslušati brat mlai Mate ostavglan moei ženi Matii trsiej (!) koe ij pod crkvu a sada priporučuin moin sinun da imaju svako godišće na moie krsno ime davati po jednu misu kantanu i da onoga redovnika koi reče onu misu oni dan imaju zvati moi sini na obid drugu misu kantanu na moi god svako godišće i da se imaju moi sinovi vazda spominati za moju dušu i za moih mrtvih

*Bi svidok na ovoi naredbi Osip Mavrov Ivan Šat(a)lov oba od Rave
Pisah ja don Luka Žuvić kapelan u Ravi kako sliša.*

Drugu je oporuku don Luka potpisao isto kao kapelan Rave, ali sudeći po rukopisu, u njegovu ju je ime vjerojatno pisao jedan od ravskih žakna:²¹

/svetoj Mariji po našoj zloći/

1785 na 22 decembra u Ravi / Ja Mate Božin nahodeći se u maloi moći a u dobroj pameti priporučuin moi dušu Bogu a tilo zemli i da bude pokopano u Crikvi s(vete) M(arije) na Ravi a sada ostavljan moin sinun sve moie uboštvo i da bude sin žakan za gospodara i da ga ima poslušati brat mlai Mate ostavljam moižoi ženi Matii trsie koie ije pod crikvu i sada priporučuin moin sinon da imaiu svako godišće na moie karsno ime davati po iednu misu kantanu i da onoga redovnika koi reče onu misu /onu misu/ oni dan imaiu zvati moi sini na obid drugu misu kantanu na moi god svako godišće i da se imaiu moi sinovi vazda spominati za moi dušu i za moih mrtvih / Bi svidok na ovoi naredbi Osip Mavrov i Ivan Šatalov oba od Rave / Pisah ja don Luka Žuvić kapelan u Ravi kako slišah a ija don Ivan Šatalić župnik od Rave kopijah ovu naredbu iz iste karte u ovi libar u viri / Na 13 jenara 1807.

Stipanić pridasmu pinezi crikveni Krševanu Stipaniću i Šimunu Paganinu groša 12 magne s(oldini) 5 od Skule Gospine / Pridasmu mi zgor rečeni Miho Pušuša i Šimun Stipanić Krševanu Stipaniću Šimunu Paganinu groša 31 libar od 5 skule s(vetoga) Roka godišće kako zgor pisah ja kapelan don Luka Žuvić // 1785 na 29 lujja / Pridasmu u Bartula u skrignu groša 17 znelismo za tamjan libre 2 i po 1786 na 26 febrara znedismo za vosak 24 libre 1786 sada za sustva Karševana Stipanića Šimuna Paganina znelismo za stavnicu i za konopi libar 40 magne s(oldini) 6 na 7 aprila u Ravi pisah ja don Luka Žuvić kapelan // 1785 na 5 maja u Ravi / Sada dvignusmo od Bartula pinez za kupiti lunbrelu groša 40 libre dvi za sustva Karševana Stipanića i Šimuna Paganina pisah ja kapelan don Luka Žuvić / Sada dasmo libar pet govorim 5 a to dasmo za obruči crkveni na 30 agusta 1786 // 1786 na 19 novembra sada učinismo konat mi suci zgor rečeni osta pinez usve groša 13 libre 4 a to u Bartula Radina bi za svidoka Blasu i Grgo Bobić i Šimun Stipanić / Pisah ja don Luka kapelan u Ravi // 1787 na 30 jenara / Sada dah ja Bartul zgor pisanih pinez libar 35 Krševanu Stipaniću i Luki Šimičinu.

²⁰ HR-AZDN, Ravske Glagoljske kopije iz Libra kvaterna 1769. – 1849., 53.

²¹ HR-AZDN, Ravske Glagoljske kopije iz Libra kvaterna 1769. – 1849., 123.

Don Luka Žuvić bio je župnik Žmana, gledajući po matičnim knjigama u razdoblju od 9. rujna 1791. do 18. listopada 1797., tako da njegovi zapisi postoje u žmanskim glagoljskim kodeksima: dvjema *Madrikulama bratovštine svetog Sakramenta*,²² ostacima *Madrikule sv. Nedilje*,²³ matičnoj knjizi vjenčanih,²⁴ gdje postoje dva upisa (jedan upis je pisao umjesto don Petra Žuvića, prethodnog žmanskog župnika, a na drugom se potpisao on osobno kao župnik Žmana), matičnoj knjizi umrlih²⁵ (upisi od 7. studenog 1792. do 18. listopada 1797.), matičnoj knjizi krštenih²⁶ (od 9. rujna 1792. do 18. listopada 1797.) te *Knjiga godova*.²⁷

Upisi u *Madrikuli svetog Sakramenta*, koja se nalazi u Arhivu Zadarske nadbiskupije, odnose se uglavnom na procjene (štimanja) bratovštinske zemlje koja se prodaje ili unajmljuje. Procjenitelji (štimađuri ili dobri ljudi) bili su također stanovnici Žmana. Prvi upis na str. 10 započeo je don Petar Žuvić, a završio don Luka:²⁸

1785 na 8 setembra u Žmanu / Mi dobri ludi Miho Šimaša i Ivan Marčina oba od Žmana budući mole nod(ara)Ive Čauševića od Zadra za štimati 2 stupa maslin u mistu zvanomu Čehovica / Bi štime libri četardeset i osam 48 / bi štafe libre 2 / don Petar Žuvić parok u Žmanu.

Don Luka Žuvić napravio je osam zapisa o štimanjima u toj *Madrikuli*.²⁹

Str. 11

1794 dan 20 maja u Žmanu / mi dobri gludi Šime Vodopija i Grga Frleta budući oba dva od Žmana mogleni od Mihovila Šimaća od Žmana za štimati šest stupi maslin u Docu pod maslin crkvenih Kod Čamgna štimasmo iste masline isti Šimun Vodopija i Grga Frleta groša 80 govorim osandeset i dohotkun primih ja isti Miho Šimaća i moi sin Stipan groša 60 govorim šesdeset a to primih ja isti Miho Šimaća i moi sin Stipan od braće svetoga Sakramenta a to agoder agoder neka drži isti Miho Šimaća iste masline da ih može odkupiti u svako vrime mane Pod Zrgn / Bi štafe libre 6 / Pisah ja don Luka Žuvić parok u Žmanu.

²² HR-AZDN, *Madrikula bratovštine sv. Sakramenta u Žmanu*; *Druga Madrikula bratovštine sv. Sakramenta u Žmanu* (original zagubljen), snimak Hrvatskog Državnog arhiva.

²³ HR-DAZD, *Fond Strgačić*, kutija 27., *Dijelovi madrikule sv. Nedilje iz Žmana*.

²⁴ HR-AZDN, *Žman, Glagoljska matica vjenčanih 1668. – 1799.*

²⁵ HR-DAZD, *Žman, Glagoljska matica umrlih 1668. – 1830.*

²⁶ HR-DAZD, *Žman, Glagoljska matica vjenčanih 1668. – 1832.*

²⁷ HR-AZDN, *Žman, Knjiga godova*.

²⁸ HR-AZDN, *Madrikula bratovštine sv. Sakramenta u Žmanu*

²⁹ HR-AZDN, *Madrikula bratovštine sv. Sakramenta u Žmanu*

Str. 12

1797 na 1 maja / Mi dobri gludi Šime Vodopija i Grgo Frleta oba dva od Žmana budući mogli od Mihovila Šimaće i gnegova sina Stipana za štimate četiri stupa maslin u mistu zvanu Pogle od bure od Lokve na zemgli gos(pode) svetoga Mikule štimate iste masline libar tristo govori 3 sto a to primi ja isti Miho i moi sin Stipan o(d) braće skule s(vetoga) Sakramenta ove masline bihu prodane agoder kada Šimaća vrati braći pinezi a braća gnemu masline / bihu voi stvari kuntenta i edna i druga stran ma ove masline da se nimaju odkupiti Pod Zrgrn / Pisah ja parok don Luka Žuvić u Žmanu.

Str. 13

1789 dan 20 marča u Žmanu / Mi dobri gludi Šime Vodopia i Jur/r/e Kišeta oba od Žmana budući mogli od Ivana Žanpera deto Juran za štimate stupov maslin šest po vlaku Kugnakovu štimate groša 18 govorim osamnaest brez dila gospokoga.
1794 dan 20 zugna u Žmanu / Mi dobri gludi Šime Vodopia i Grga Fr(le)ta oba dva od Žmana budući mogli za štimate tri stupi maslin a to mogli od Ivana Žanpiera deto Jurran štimate groša 13 govorim trinaest brez dila gospokoga čini u svi kunti groša 35 govorim trideset i jedan ovi pinezi prija od braće S(vetoga) Sakramenta a to agoder agoder kada da Ivan pinezi a gnemu braća masline / Pisah parok don Luka Žuvić u Žmanu.

Str. 15

1795 na 19 febrara / Mi dobri gludi Šime Vodopia od Žmana i Grgo Frleta od Žmana budući mogli za štimate masline od Ivana Žanpiera deto Jurana štimate stupi 4 groša 13 na zemli gospode s(vetoga) Mikule u mistu zvanomu Progon / Ove masl(in) e kupismo za braću S(vetoga) Sakramenta / Mi smo svidoci isti koi štimate / don Luka Žuvić parok od Žmana.

Str. 16

1796 na 29 maja u Žmanu / Mi dobri gludi Šimun Vodopia i Grgo Frleta oba dva od Žmana budući mogli od Matija Belaeva za štimate 6 stupi maslin u mistu zvanu Pokraj Pogla na jugo vode kod gusterne na zemli gos(po)de S(vetoga) Mikule bihu štimate zgor rečene masline groša 23 govorim dvadeset i tri koi bihu prodane braći S(vetoga) Sakramenta koi masline bihu agodir kada Mate vrati pinezi braća gnemu masline ovi stvari bi kuntenti jedna i druga stran / Bihu svidoci verhu ove stvari vas komun od Žmana / Pisah ja parok don Luka Žuvić u Žmanu.

Str. 17

1795 dan 1 marča u Žmanu / Mi dobri gludi Šimun Vodopia i Grgo Frleta oba dva od Žmana budući mogli od Bartula Hrboka za štimate 12 govorim dvanaest stupi maslin u mistu zvanu Progon na zemli gos(po)de koludric s(vetoga) Mikule bihu štimate zgor rečene masline groša četrdeset i osam brez dila gospokoga ove masline

bihu štimane pupliko dahuie(!) ista braća istomu Bartulu na podak da daie istoi braći polovicu od Zrgna kada ga bude ako bi isti Bartul moga dili gnego(v) red da ih može odkupiti vazda mane Pod Zgrnom / Bihu svidoci Ivan Didov i Šime Belajev oba od Žmana / don Luka Žuvić parok u Žmanu.

Str. 23

1797 na 1 maja / Mi dobri gludi Šime Vodopia i Grgo Frleta oba dva od Žmana budući mogli od Jurce Lukača za štima(ti) /s/ trisje i zemglu Pod Vrsij libar 132 govorim sto i trideset i dva na zemgli gos(po)de Svete Marie u mistu zvanu Pogle Glavočivo koie trsie bi kod braskoga trisija koie /s/ trisije i zemla bi prodano pupliko libar 132 brez dila gosposkoga bi ku/ri/tenata i edna i druga stran ovi pinezi da mu istomu Jurci braća S(vetoga) Sakramenta / Pisah ja parok don Luka Žuvić u Žmanu.

U drugoj knjizi bratovštine sv. Sakramenta – *Libru od lašov*³⁰ nalazimo dva zapisa don Luke Žuvića:

Str. 8

1793 na 3 novembra u Žmanu / na stolu Grge Frletina pišemo koi daju sviće za svih martvih a to skule S(vetoga) Sakramenta / za don Antona Antoninu / za Osipa Morova / za Mihū Žanperova / za Ivanicu Lukača / za Matija Lukača / za Matija Belaj(e)va / za Šimuna Belaj(e)va / za Mihovila Kunčiča.

Str. 76

1793 na 24 novembra u Žmanu / ja Matii Kunčev podnigivan se da vrati vas zakon selanski za dil pokoini Lucie Pinčelove a to odrediše sva braća od Žmana ja Matii Kunčič i moi brat Šimun biho(mo) kuntenti i podnigamo se da vrati parohijanu nakon parohijana pogrebicu i svi laši od one iste kuće pokoine Lucij(e) Pinčelove ako ne bi hotili da vrati ovi obnigacion isti Matii oli brat gnegov Šimun oli red gnihov da su braća vazda gosp(od)ar(i) dignuti mu z ruk i kaštigati istoga Matija i Šimuna i red gnihov libre 25 mi ista braća pušćamo mu masline kod vode od strane južne i vrta i masline u vrtlu što užimaše ista braća u to ima davati 2 mise kantanu mi ista braća bihomo svi na kup kada se podniga ja Matii i Šimun budući oba dva brata da budu suci od istoga sela prokaraturi verhu ove stvari.

U ostacima madrikule sv. Nedilje (2 lista) iz Žmana koji se čuvaju u fondu Strgačić Državnog arhiva u Zadru također nalazimo zapise don Luke Žuvića.³¹

³⁰ Ovo je druga *Madrikula bratovštine sv. Sakramenta u Žmanu* (original zagubljen), snimak Hrvatskog Državnog arhiva. Jedna madrikula ove bratovštine nalazi se u Arhivu Zadarske nadbiskupije. Druga Madrikula je zagubljena, a nije evidentirana ni u *Popisu glagoljskih kodeksa Zadarske nadbiskupije*, drugo izdanje. Na prvoj stranici ovog kodeksa zapisano je da se radi o *Libru od lašov*.

³¹ HR-DAZD, *Fond Strgačić*, kutija 27., *Dijelovi madrikule sv. Nedilje iz Žmana*.

Riječ je o izboru upravnog tijela na godišnjoj skupštini bratovštine 1794. godine te nekoliko zapisa o dugovanjima bratima.

Na prvom listu postoje dva upisa koje je pisao don Luka Žuvić:³²

1794 na 20 otubra u Žmanu / Mi braća u Žmanu skule s(vete) Nedigle svi odredismo i stabilismo i učinismo prokaraturi od pinez skule s(vete) Nedigle a to Dunata Gladića i Šimuna Šibudu i da imaju vladati sve stvari koje bude imati potribu ista skula s(vete) Nedigle / biše pinez u sve taliri 68 markovci u srebru libre /šest/ 7 gazet 3 u ovoi viri / Sada zvadismo od ovih pinez taliri 16.

1795 na 19 otubra / sada primismo mi prokaraturi na do/do/bri konat od taliri 16 primismo taliri 5 i po od don Tona Antonine primismo taliri 1.

Na drugom listu postoje tri upisa don Luke Žuvića:³³

U Žmanu na 22 otubra 1792 / (No)ta od konta /g/ koga pridade Tomas Kunčić groša libra 1 /i libra 2/ osta dužan groša 4 i libre osta dužan ugla kvartuči 5.

1792 na 28 ozubra / Jadre Jagić da na dobar konat taliri pet i šest libar a to od pinez Svete Nedigle a osta dužan taliri 2.

1794 na 31 decembra / Dade Šimun Šigota na dobar konat groša 31 libre 6 gazeta 1 / Osta dužan isti Šimun od pinez zgor pisanih groša 19 libre 4 magne gazeta 1.

Na kraju *Knjige godova* don Luka Žuvić zapisao je stari običaj o tome da fratri trećoredci glagoljaši iz samostana sv. Mihovila na Zaglavu svake prve nedjelje u mjesecu dolaze u župnu crkvu u Žmanu govoriti mise na velikom oltaru za živu i mrtvu braću žmanskih bratovština.³⁴ O tom običaju, koji je u tom trenutku bio star već dvije stotine godina, svjedoče starci³⁵ Žmana, a isto je vidljivo i po starim zapisima (*v kartih mostirskih*). Seljani su fratrima za tu službu bili dužni dvaput godišnje davati kruha umjesto lemozine, od čega su dva dijela davanja išla župniku, a jedan dio fratrima. S obzirom na to da su Žmanci 1792. uvidjeli da je tadašnji zaglavski gvardijan fra Nikola Milčetić zanemario ovaj običaj, dogovorili su se da te mise održava sam župnik te da mještani njemu daju sav kruh koji skupe.

Zapis glasi ovako:³⁶

1792 u Žmanu / Vikovita uspomena / Spominaju se starci od Žmana da gos(podi)ni fratri od mostirra s(vetoga) Mihovila od Zaglava jessu bili obnigani dohoditi u parohiansku

³² HR-DAZD, *Fond Strgačić*, kutija 27., *Dijelovi madrikule sv. Nedilje iz Žmana*

³³ HR-DAZD, *Fond Strgačić*, kutija 27., *Dijelovi madrikule sv. Nedilje iz Žmana*

³⁴ HR-AZDN, *Žman, Knjiga godova*, 187 – 190.

³⁵ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Društvena slika ugljanskih sela od 15. do 18. stoljeća prema podacima iz glagoljskih vrela*.

³⁶ HR-AZDN, *Žman, Knjiga godova*, 187 – 190.

crikvu s(vetoga) Ivana Karstiteglia, u svaku parvu nediglu od miseca, celenbrati s(vetu) missu na oltaru velikomu za braću i sestre živih i martvih, budući bio ovi običaj više od dvi sostine(!), godišć, kako se jje vidilo v kartah mostirskih, a puk da im ima davati kruh dva puta priko godišća u vike kada se čine lemozine za hraniti paroka dva dila paroku a treti fratrom / Ali videći starci zgor rečeni, i ostale, puk da gvardijan fra Nikola Milčetić zapuščuie zgor upisanu običajnost po gnegovoi nehornosti odrediše ista braća od Žmana, i utemegliše u ovi libar za u vike da rečene misse govori parok koi ie, i koi bude a to u svaki parvi dan po mladoi nedigli a puk da daie onni kruh što davaše fratrom i ovi stvari biše kontenat parok i vas puk za u vike u ovi viri.

Osim ovih zapisa postoje i zapisi o izrečenim misama don Luke Žuvinje paroka po mjesecima od rujna 1792. do listopada 1797. godine.³⁷

U *Glagoljskoj bilježnici iz Žmana* koja se čuva u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu nalazimo nekoliko zapisa don Luke Žuvića. Jedan zapis odnosi se na procjenu (štimanje) maslina, dok su ostali zapisi o dugovanjima bratovštinama:³⁸

Str. 41

1796 na 25 aprila / Mi dobri gludi Ivan Lukač Miho Šimaća oba dva od Žmana budući mogli od Grge Burulina za štirati jedan stup maslin u mistu zvanu Progon na zemli gos(po)de s(vetoga) Mikule bi štiran ovi stup maslina libar 60 koju maslinu kupuje Šimun Šibuda / Ova maslina da bude istomu Šibudi do godišć pet posli pet godišć da bude agodir da je može odkupiti isti Bukudin kada mu drago sam ono Pod Zrgnb bi kuntenta jedna i druga stran

Bi svidok 1 Anton Fegnakov

Drugi Anton Antonina

Bi štafe libar 6

Pisah ja don Luka Žuvić parok u Žmanu kako slišah u ovi viri.

Str. 41

Sada osta dužan isti Bukulin libar šest

Sada od prija osta dužan za sedan kvartuči rakij po 12 gazet

Sada od prija osta dužan libre 4 za vino i kvasinu sada primih na dobri konat dva kva(r)tuča ugla podnosi libar pet žurnate tri i mih od gnega a dvi mu platih.

U fondu Fanfogna-Garagnin Državnog arhiva u Splitu također nalazimo nekoliko zapisa don Luke Žuvića pisanih u Ravi.³⁹

³⁷ HR-AZDN, *Žman, Knjiga godova*, 188 – 190.

³⁸ Sveučilišna knjižnica Split, Glagoljski rukopisi, M-299, *Glagoljska bilježnica iz Žmana*.

³⁹ Vidi više u *Riznica glagoljaške kulture i hrvatske pismenosti otoka Rave*, II knjiga, *Monumenta glagolitica Archidioecesis Iadertinae*, Stalna izložba crkvene umjetnosti i Sveučilište u Zadru, urednici: Pavao Kero i Josip Faričić (u tisku).

U spisima se pojavljuju procjenitelji (*štimađuri*) ili *dobri ljudi* koji su bili ugledne, neovisne i objektivne osobe iz sela.⁴⁰ Za plaćanje desetine postojali su uz *štimađure* i kontrolori ili *dvornici* pojedinih obitelji, a oni su na osnovi ugovora određivali koji se dio uroda treba dati vlasniku zemljišta ili koja se obveza plaćala u novcu. *Štimađuri* su bili pozivani i kod prodaje ili poklanjanja zemljišta za provjeru imovine. U fondu obitelji Fanfogna-Garagnin ima mnogo ovakvih primjera o *štimanjima*. Često se baš seoski sudci i časnici teritorijalnih snaga⁴¹ u selu javljaju i kao procjenitelji (*štimađuri*), odnosno „dobri ljudi”.

U izjavi koja slijedi vidi se da su predstavnici vlasti u selu bili sudac i kapetan, a odluke su donosili uz savjetovanje sa starcima. Ovo je vijeće staraca ostatak starohrvatskog običajnog prava, a nalazimo ga i u ovom razdoblju jako često na zadarskim otocima.⁴² U ovom slučaju svjedoče da u posljednjih deset godina stanovnici Rave nisu proizvodili dovoljnu količinu vina potrebnu za stanovnike sela, pa su razliku morali kupovati u Zadru.⁴³ Nažalost, zapisivač

⁴⁰ Državni Arhiv u Splitu (dalje: HR-DAST), *Obiteljski fond Fanfogna-Garagnin*, br. 156., glagoljski rukopisi, spis br. 65.

⁴¹ Mletačka vlast organizirala je dobrovoljačku vojsku od vojno sposobnih mladića. Teritorijalne snage (*forza territoriale*) imale su vojnu, obrambenu i redarstvenu ulogu, a u slučaju ratne opasnosti bile bi mobilizirane. Navest ću nekoliko radova o teritorijalnim snagama Dalmacije: G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ: „Glagoljski mandat iz 1750. o postrojavanju Teritorijalnih snaga zadarskih otoka“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu* 33/ 2015., 199 – 215; Šime PERIČIĆ, „Vojna krajina u Dalmaciji, Vojna krajina u jugoslavenskim zemljama u novom veku od Karlovačkog mira 1699.“ (*Naučni skupovi Srpske akademije nauka i umjetnosti*, knj. XLVIII, Odeljenje istorijskih nauka, knj. 12), 1989.; Š. PERIČIĆ, „Glavari i časnici Vojne krajine u Dalmaciji“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 35, Zadar, 1993., 219 – 232; Š. PERIČIĆ, „Neki Dalmatinci – generali stranih vojski“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 42, Zagreb – Zadar, 2000., 195 – 220; Tea MAYHEW, „Mletački vojnik na istočnoj obali Jadrana za kandijskog rata [Venetian soldier on the Easter Adriatic Coast during Candian War]“ In *Spomenica prof. dr. sc. Josipa Adamčeka [Memorial for prof. Josip Adamček]*, Drago Roksandić and Damir Agičić, eds., 243 – 262. (Zagreb: FF Press, 2009); Gligor STANOJEVIĆ: *Jugoslavenske zemlje u mletačko-turskim ratovima XVI-XVIII vijeka*, Beograd, 1970.; G. STANOJEVIĆ: *Dalmatinske krajine u XVIII vijeku*, Historijski institut Beograd, Prosvjeta, Zagreb, 1987.; Giuseppe SABALICH, *Huomeni d'arme di Dalmazia*, Zara, 1909.; G. STANOJEVIĆ, *Dalmacija u doba Morejskog rata 1684-1699*, Beograd, 1962.; Arduino BERLAM, „Le milizie dalmatiche della Serenissima“, *Rivista dalmatica*, god. XVI., fasc. 1., Zara, 1935., 47 – 58; Domagoj MADUNIĆ: „The Adriatic Naval Squadron (1645-1669): Defense of the Adriatic during the War for Crete“, *Povijesni prilozi* 45, 2013., 199 – 235.

⁴² G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ: *Društvena slika ugljanskih sela od 15. do 18. stoljeća prema podacima iz glagoljskih vrela*; Kristijan JURAN: „Zemljišni posjed zadarskih dominikanaca na otoku Ugljanu“ u zborniku *Toponimija otoka Ugljana*, Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2007., 75 – 99; Tomislav RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.; Franjo SMILJANIĆ: *Studije u srednjovjekovnim Slavenskim/Hrvatskim institucijama*, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2010.

⁴³ HR-DAST, *Obiteljski fond Fanfogna-Garagnin*, br. 156., glagoljski rukopisi, spis br. 52.

ove izjave don Luka Žuvić nije zapisao datum njezina nastanka. Stoga se po njegovoj službi, a tada je bio kapelan na Ravi, može zaključiti da se radilo o razdoblju između 1784. i 1790. godine:⁴⁴

Mi sudac i kapitan oficiali i starci od Rave ispovidamo istinito u viri da nas ovu stran godišć 10 u niedno godišće ne može biti za potribu od puka vino od litine što se učini u ovomu selu što ne ima puk kupuie u Zadru u viri / Don Luka Žuvić kapelan u Ravi.

Osobito je loša bila 1787. godina na Ravi. Naime, godišnja je količina uroda određivala visinu crkvene desetine koju je netko morao plaćati. O tome zorno svjedoče zapisi o crkvenoj desetini (*na dil kapelana*) u barilima vina na Ravi. Najbolji urod bio je 1783. kad je desetina iznosila 10 barila, a najmanji već spomenute 1787. godine kad je Crkva prikupila od seljana samo 4 barila:

*1777 bi desetine u Ravi na dil kapelana vina baril 8 na 1778 bi baril 7 na 1779 bi baril 9 na 1780 bi baril 5 na 1781 bi baril 6 na 1782 bi baril 8 na 1783 bi baril 10 na 1784 bi baril 7 na 1785 bi baril 5 na 1786 bi baril 6 na 1787 bi baril 4 / Don Luka Žuvić kapelan u Ravi potvrdi e.*⁴⁵

Zapisi don Luke Žuvića razasuti po matičnim i bratovštinskim knjigama, kao i drugim dokumentima, svjedoče o važnoj ulozi svećenika glagoljaša za očuvanje kolektivne memorije o svakodnevnom životu i mentalitetu stanovnika zadarskih otoka u prošlosti.

3. DON LUKA KAO PISAR PROPOVIJEDI

Postoji cijeli niz istraživanja o školovanju glagoljaša.⁴⁶ U početcima su se glagoljaške škole temeljile na individualnoj nastavi učenik – učitelj, a katkada je više učenika dolazilo na nauk kod istog učitelja koji je zapravo bio svećenik mjesta

⁴⁴ Don Luka Žuvić bio je župnik u Ravi od 1784. do 1790.

⁴⁵ HR-DAST, *Obiteljski fond Fanfogna-Garagnin*, br. 156., glagoljski rukopisi, spis br. 52.

⁴⁶ Navodim autore koji su istraživali školovanje glagoljaša zadarskog područja. Nikola GREGOV, *Školovanje u provinciji franjevac trećoredaca glagoljaša*, Provincijat franjevac trećoredaca, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.; Eduard HERCIGONJA, „Glagoljaštvo u razvijenom srednjovjekovlju“, u *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak II, Srednji vijek i Renesansa (XIII – XVI. stoljeće)*, uredio: Eduard Hercigonja, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2000., 169 – 227; E. HERCIGONJA, „Glagoljaštvo i glagoljica“, u *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak III, Barok i prosvjetiteljstvo (XVII – XVIII. stoljeće)*, uredio: Ivan Golub, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2003., 245 – 275; E. HERCIGONJA, *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, Matica hrvatska, Zagreb, 1994.; E. HERCIGONJA, *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, drugo, dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Matica hrvatska, Zagreb, 2006.; S. IVANČIĆ, *Nešto o hrvatsko-glagoljskim piscima samostanskih trećoredaca*; Marko

iz kojeg je dolazio sam učenik. Postoje u nekim mjestima popisi svećenika i žakana te niz glagoljskih dokumenata koji pokazuju kako su učili i koje predmete su polagali žakni, gdje su se školovali, tko ih je školovao i kod koga su živjeli za vrijeme školovanja.⁴⁷ U 18. st. pojavljuju se dva organizirana glagoljaška sjemeništa na hrvatskom prostoru, Zmajevičevo u Zadru i ilirsko u Priku kraj Omiša. Zabilježena je i literatura koju su žakni upotrebljavali u svojem školovanju.⁴⁸ Glagoljica i hrvatska ćirilica bila su pisma kojim su žakni vodili svoje bilješke u školi, a

JAPUNDŽIĆ, *Tragom hrvatskog glagolizma*, Provincijal franjevac trećeredaca, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.; M. JAPUNDŽIĆ, „Matej Karaman i njegov odnos prema glagoljici, glagoljašima i franjevcima trećoredcima“, *Iskoni be slovo*, Zbornik radova o glagoljici i glagoljašima zadarskog kraja i crkvi svetoga Ivana Krstitelja, Zagreb, 2001., 152 – 165; Stjepan KRASIĆ, *Generalno učilište Dominikanskog reda u Zadru ili Universitas Jadertina 1396 - 1807*; Filozofski fakultet Zadar, Zadar, 1996.; S. KRASIĆ, „Filozofsko teološki studij dominikanskog reda u Zadru (1396-1806)“, *Zadarska revija*, Zadar, 1987., 3 – 42; R. PERIĆ, „Hrvatski zavodi u Europi“, u *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak III, Barok i prosvjetiteljstvo (XVII – XVIII. stoljeće)*; uredio: Ivan Golub, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2003., 215 – 225; T. RAUKAR, „Društveni obzori srednjovjekovnog Zadra“, *Croatica Christiana Periodica* br. 35, Zagreb, 1995., 127 – 133; R. ŠUTRIN, „Sjemenište „Zmajevič“ u Zadru“, *Iskoni be slovo*, Zbornik radova o glagoljici i glagoljašima zadarskog kraja i crkvi svetoga Ivana Krstitelja, Zagreb, 2001., 138 – 151; Petar Runje navodi cijeli niz dokumenata o školovanju glagoljaša i o malim glagoljaškim školama po većim župskim središtima i franjevačkim i drugim samostanima. P. RUNJE: „Fra Šimun Klimantović i Konstitucije 1492.“, 183 – 193; P. RUNJE, *Duhovni život na zadarskim otocima u kasnome srednjem vijeku*; P. RUNJE, *Glagoljica u zadarskoj nadbiskupiji u srednjem vijeku*; P. RUNJE: *Pokornički pokret i franjevci trećeredci glagoljaši (XIII. - XVI.)*; P. RUNJE, *Prema izvorima*; P. RUNJE, *Školovanje glagoljaša*; P. RUNJE, *O knjigama hrvatskih glagoljaša*; P. RUNJE, „O knjigama glagoljaša u drugoj polovici 14. i u 15. stoljeću u Zadarskoj nadbiskupiji“, 57 – 67; P. RUNJE, „Don Juraj Zubina, svećenik hrvatske knjige (o. 1400. – 1480.)“, 21 – 38; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ: „Školovanje glagoljaša od 14. do poč. 19. st.“.

⁴⁷ Primjere nalazimo u P. RUNJE, *Školovanje glagoljaša*, 111 – 113; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Školovanje glagoljaša od 14. do poč. 19. st.“ ili u dokumentima HR-DAST, *Obiteljski fond Fanfogna-Garagnin*, br. 156., glagoljski rukopisi, spis br. 52.

⁴⁸ P. RUNJE, *Školovanje glagoljaša*; P. RUNJE, *O knjigama hrvatskih glagoljaša*; P. RUNJE, „O knjigama glagoljaša u drugoj polovici 14. i u 15. stoljeću u Zadarskoj nadbiskupiji“, 57 – 67; Luka JELIĆ, *Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XII ad XIX saeculum*, Veglae, Krk, 1906.; Blaž JURIŠIĆ, „Glagoljski spomenici otoka Vrgade“, *Rad JAZU*, Odjel za filologiju, knj. 12, Zagreb, 1962., 85 – 184; P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa zadarske nadbiskupije*, Stalna izložba crkvene umjetnosti, Zadar, 2008.; P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa zadarske nadbiskupije*, drugo izdanje; P. KERO: *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije*; Nikica KOLUMBIĆ, „Hrvatska srednjovjekovna drama“, u *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak II, Srednji vijek i Renesansa (XIII - XVI. stoljeća)*; uredio: Eduard Hercigonja, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2000., 369 – 393; N. KOLUMBIĆ, „Konstitucije franjevac trećoredaca kao književnojezični hrvatski spomenik“, *Iskoni be slovo*, Zbornik radova o glagoljici i glagoljašima zadarskog kraja i crkvi svetoga Ivana Krstitelja, Zagreb, 2001., 194 – 198; Dragica MALIĆ, „Latinički tekstovi hrvatskog srednjovjekovlja na narodnom jeziku“, u *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak II, Srednji vijek i Renesansa (XIII - XVI. stoljeća)*; uredio: Eduard Hercigonja, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2000., 299 – 321; Ivan MILČETIĆ, „Prilozi za literaturu hrvatskih glagoljskih spomenika. III. Hrvatski lucidar“, *Starine*, knjiga XXX, knjižara JAZU, Zagreb, 1902., 1 – 505; I. MILČETIĆ, „Berčićeva

glagoljica se upotrebljavala i u službene svrhe u kancelarijama civilnih i crkvenih vlasti, u kojima su kao kancelari radili ne samo domaći ljudi nego i stranci.⁴⁹

Tako je prvo naukovanje, vjerojatno poput mnogih svojih kolega onog vremena, don Luka Žuvić dobio od župnika u svojoj župi. Moguće je da je školsku naobrazbu stekao i u obližnjem trećoredskom samostanu na Zaglavu, gdje je bila središnja škola za žakne Dugog otoka, ali i šire.⁵⁰ Ispite je polagao redovito. Tako

glagolska zbirka u Petrogradu“, *Ljetopis HAZU*, Zagreb, sv. 26, 1902., 265 – 270; I. MILČETIĆ, „Berčićeva zbirka glagoljskih rukopisa i štampanih knjiga u Lenjingradu“, *Radovi Staroslavenskog instituta*, knj. 2, Zagreb, 1955., 93 – 129; I. MILČETIĆ, „Hrvatska glagolska bibliografija, I dio. Opisi rukopisa“, Zagreb, Tisak dioničke tiskare, 1911.; A. NAZOR, *Ja slovo znajući govorim..., Knjiga o hrvatskoj glagoljici*, Erasmus naklada, Zagreb, 2008.; A. NAZOR, „Prožimanje glagoljice i ćirilice na hrvatskom prostoru“, u *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak II, Srednji vijek i Renesansa (XIII - XVI. stoljeće)*, uredio: Eduard Hercigonja, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2000., 289 – 299; A. NAZOR, „Glagoljske tiskane knjige“, u *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak III, Barok i prosvjetiteljstvo (XVII - XVIII. stoljeće)*, uredio: Ivan Golub, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2003., 275 – 285; Marija Agnezija PANTELIĆ, „Zadar na razmeđu glagoljskog juga i sjevera s obzirom na liturgijske kodekse 11. - 15. stoljeća“, u zborniku *Iskoni be slovo*, Zbornik radova o glagoljici, glagoljašima zadarskog kraja i crkvi svetog Ivana Krstitelja, Provincijat franjevaca trećeredaca, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., 101 – 111; Aleksandar STIPČEVIĆ, „Knjige i knjižnice“, u *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak III, Barok i prosvjetiteljstvo (XVII - XVIII. stoljeće)*, uredio: Ivan Golub, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2003., 245 – 275; A. STIPČEVIĆ, *Socijalna povijest knjige u Hrvata, knjiga II, Od glagoljskog prvotiska (1483) do hrvatskog narodnog preporoda (1835)*, Školska knjiga, Biblioteka Lucius, Zagreb, 2004.; Ante STRGAČIĆ, „Hrvatski jezik i glagoljica u crkvenih ustanovama Grada Zadra“, *Zadarski zbornik*, Zagreb, 1964., 373 – 429; Ivana PETROVIĆ, „Hrvatska i europska hagiografija“, u *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak II, Srednji vijek i Renesansa (XIII - XVI. stoljeća)*, uredio: Eduard Hercigonja, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2000., 321 – 349; *Pretisak Misala iz 1483.*, Nakladnička kuća Liber, Zagreb, 1971.; *Prva hrvatskoglagoljska početnica 1527.* Faksimilni pretisak s transliteracijom i pogovorom akademika Josipa Bratulića, Školska knjiga, Zagreb, 1983.; Amos Rube FILIPI, „Popis glagoljskih kodeksa u Zadarskoj nadbiskupiji“, *Starine*, JAZU, Zagreb, 1951., knjiga 43., 271 – 276; A. STRGAČIĆ, „Popis glagoljskih kodeksa u Zadarskoj nadbiskupiji“, *Starine*, JAZU, Zagreb, 1951., knjiga 43, 280 – 287; Rudolf STROHAL, *Hrvatska glagoljska knjiga*, privatna naklada, Zagreb, 1915.; Vjekoslav ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi otoka Krka*, Djela JAZU, Zagreb, 1960., 355 – 397; V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*, JAZU, Zagreb, 1969., 1970., I i II dio; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Školovanje glagoljaša od 14. do poč. 19. st.“

⁴⁹ U Državnom arhivu u Zadru i Arhivu Zadarske nadbiskupije postoji u raznim fondovima veliki broj glagoljskih dokumenata koje su pisali kancelari (domaći ljudi, ali i stranci) zadarskih providura, knezova, kapetana, zadarskog nadbiskupa i ninskog biskupa. Posebno treba istaknuti fond *Mletački dragoman* Državnog arhiva u Zadru u kojem nalazimo korespondenciju mletačkih i turskih vlasti pisanu, osim na arapskom i talijanskom jeziku, i na hrvatskom jeziku latinicom, hrvatskom ćirilicom i glagoljicom.

⁵⁰ HR-DAZD, *Glagoljska matica umrlih župe sv. Lovrinca u Kalima od god. 1698. do 1753. / Mu. str. 63 / 1728 na 28 agusta priminu poko(j)ni Ive žakana (!) Gobini na Zaglavu (!) odi liti 17 od Pave de Lože bi pokopan/a/ u cicirivi(!) s(vetoga) Lo(v)ri(n)ca u Kali kod ode veloga o(l)tara i porovone od aradžav i redovnikovo kako karaščani peravi i dobri sake se zani/ni/ pa plače ki zanade a na(j)veće parokijana i negova tuža mati i p(r)isvi(t)li go(spodi)n aradžbiskupi Viciko Zamajivijici.*

je u prosincu 1769. bio uveden u klerički stalež (tonzura), u ožujku 1770. položio je za čitača (lektora), 20. travnja 1774. za đakona, a 24. listopada 1776. bio je zaređen na svećenika. Nakon školovanja don Luka je nekoliko mjeseci boravio u Veneciji.⁵¹

Glagoljaštvo na zadarskim otocima opstajalo je stoljećima zahvaljujući svećenicima i redovnicima glagoljaške duhovnosti koja se kao jedinstvena komponenta Katoličke crkve razvila samo u hrvatskom narodu. Uz popove glagoljaše Zadarske nadbiskupije glagoljašima su još bili franjevci trećoredci glagoljaši i benediktinci glagoljaši. Njihovi su samostani bili središta glagoljaške pismenosti. Uz benediktinski samostan sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu i franjevačke trećoredske samostane svetog Pavla na Školjiću (Galevcu) i sv. Ivana u Zadru, jedna od središnjih točaka očuvanja glagoljaške pismenosti zadarskog područja bio je franjevački trećoredski samostan sv. Mihovila na Zaglavu. O tome svjedoče mnogi glagoljski kodeksi ovog mjesta i samostana: *Knjiga godova, Knjiga bratovštine Gospe od Začeca na Zaglavu i u Žmanu, XVII. – XVIII. st., Knjiga posjeda Samostana sv. Mihovila, Knjiga posjeda i kolona Samostana sv. Mihovila, Knjiga zadušnica za pokojne redovnike 1762. – 1789., Vječne mise Samostana sv. Mihovila 1705. – 1713., Vječne mise Samostana sv. Mihovila 1713. – 1717., Knjiga vječnih misa Samostana sv. Mihovila 1790. – 1830., Klimantovićev zbornik I, 1501. – 1512., Večernja molitva, XVIII. st., Zbirka franjevačkih indulgencija od Klimantovića 1502. i 1511.*

Sa zadarskog je područja mnogo čitavih i djelomično sačuvanih zbornika duhovnog štiva i knjiga propovijedi kojima se znaju autori poput don Ive Grdovića Ivanova,⁵² don Ive Čubanova rečenog Vlahića,⁵³ don Jerolima Kuzmića Šimića,⁵⁴ don Nikole Belića,⁵⁵ don Šime Kuštere,⁵⁶ fra Petra Milutinića,⁵⁷ fra

⁵¹ P. KERO: *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije, Glagoljaši od IX. stoljeća do danas.*

⁵² HR-Arhiv HAZU, *Grdovićev zbornik, XVIII st.*, (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 103., V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi II*, 69 – 77).

⁵³ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Glagoljaš don Ive Vlahić iz Sutomišćice“, 174 – 183; HR-AZDN, *Glagoljska govorenja duhovna*, zbirka propovijedi, Sutomišćica, pisar don Ive Vlahić iz Sutomišćice, XVIII. st.; *Nacrt propovijedi o praštanju* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 101; V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 277); *Propovijed na uznesenje i Odlomak propovijedi* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 102; V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 284); *Propovijed o paklenim mukama* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 103; V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 287); *Propovijed na uznesenje* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 101; V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 288).

⁵⁴ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Život i djelo glagoljaša don Jerolima Kuzmića Šimića“, 87 – 102; Ugljan, *Propovijed o Božiću* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 116; V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 285); Ugljan, *Propovijed o mladoj misi* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 116; V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 286); *Propovijed o davanju računa na samrti* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 285); *Dvije propovijedi* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 286); *Propovijed o ljubavi prema Bogu* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 286); *Iz oficija imenu Marijinu* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 166).

Šimuna Klimantovića,⁵⁸ don Bene Koščice,⁵⁹ don Mikule Fatevića,⁶⁰ fra Marka Kuzmića,⁶¹ don Jure Čubanovi i don Šime Radova.

Moguće je da je don Luka Žuvić dolazio u doticaj s većinom ovih zbornika jer dio sačuvanih zbornika potječe s Dugog otoka i samostana na Zaglavu. Osim toga, već je rečeno da je prijateljvao s don Šimom Kušterom, pisarom jednog zbornika, kojeg je posjećivao u Vrsima.⁶²

Za pastoralne službe na Ravi i Žmanu don Luka Žuvić susretao se s bogatom glagoljskom baštinom razasutom u kasnijim vremenima, poput dijelova misala i brevijara koji se danas nalaze u Berčićevoj zbirci u Sankt Peterburgu.⁶³ Iz Žmana su u toj zbirci čak pet fragmenata brevijara iz 15. stoljeća,⁶⁴ jedan fragment

⁵⁵ P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 115 – 117, nabraja niz zbirke propovijedi don Nikole Belića, *Deset propovijedi, XVIII. st.* (spominje i V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 272); *Korizmene propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 271, 272); *List propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 272; *Odlomci korizmene propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 273); *Zbirčica propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 273); *Zbirčica propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 270 – 271); *Zbirka propovijedi, 1746. – 1756.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 267 – 269); *Zbirka propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 269 – 270).

⁵⁶ P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 124; HR-AZDN, Vrsi, *Dio glagoljske knjige propovijedi*.

⁵⁷ P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 103: *Mare magnum franjevačkih indulgencija i privilegija*. Rukopis fra Petra Milutinića, god. 1559., 93 – 95.

⁵⁸ P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 128, Zadar, *Plač B. D. Marije, XVIII. st.* (spominje i V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 296); *Klimantovićeve obrednik, 1514. god.* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 131); *Klimantovićeve zbornik, 1501. – 1512. god.* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 131); *Obrednik iz 1509. god.* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 131); *Zbirka franjevačkih indulgencija, 1502. – 1511. god.* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 131).

⁵⁹ P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 35, *Koščićeve zbirka propovijedi, 1681. – 1684.* (spominje i V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 253 – 257); P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 36, *Koščićeve odlomci Lucidara, XVII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 242 – 243); P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 36, *Zbirčica propovijedi don Bene Koščice, 1687.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 257); P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 36, *Zbirčica propovijedi don Bene Koščice, 1687.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 258); P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 36, *Zbirčica propovijedi (iz Koščićića), XVII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 258 – 259).

⁶⁰ P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 74, *Fatevićeve zbornik duhovnog štiva, god. 1617.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi II*, 57 – 60); o don Mikuli Fateviću i glagoljskom zborniku u knjigama *Riznica glagoljaške kulture i hrvatske pismenosti otoka Rave, Monumenta glagolitica Archidioecesis Iadertinae*, Stalna izložba crkvene umjetnosti i Sveučilište u Zadru, urednici: Pavao Kero i Josip Faričić (u tisku).

⁶¹ P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 126, *Kuzmićeve zbornik crkvenih govora i kršćanskog nauka, 1724. – 1725.*; „Kodeks je još u 18. st. bio u Sutomišćici.“

⁶² HR-AZDN, Vrsi, *Glagoljska matica umrlih 1721. – 1828.* Transliteracija zapisa na početku članka.

⁶³ Svetlana Olegovna VIALOVA, *Glagoljski fragmenti Ivana Berčića*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Ruska nacionalna knjižnica, Staroslavenski institut, Zagreb, 2000.

⁶⁴ S. O. VIALOVA, *Glagoljski fragmenti Ivana Berčića*, I dio, 2, 3, 29, 30, 31 i 56.

brevijara iz 14. stoljeća,⁶⁵ sedam fragmenata misala iz 15. stoljeća,⁶⁶ a s Rave jedan fragment misala iz 15. stoljeća.⁶⁷

Don Luka Žuvić imao je karakterističan rukopis na koji su jednim dijelom utjecali njegovi prethodnici u kapelanskoj službi na Ravi. Dakle, sadrži mnoge elemente rukopisa don Antona Bačice, njegova sumještanina, starijeg kolege i prethodnika u kapelanskoj službi na Ravi gdje je službovao od 1769. do 1771. godine. Izvjesno je da je don Luka upravo od njega pokupio specifično pisanje uglatog slova *e* i često poduplavanje slova, najčešće *cc* i *nn* (npr. *occa*, *vinčanne*). Ipak, njegov se rukopis od don Antonova razlikuje po tome što je oštrij, uglatiji, a slova su krupnija. Ostale karakteristike pisanja preuzima dijelom don Ive Bobića, rodom Ravljanina, koji je također bio kapelan u Ravi i koji je u ravske matične knjige s prekidima upisivao zapise u razdoblju od 1778. do 1798. godine.

Don Anton Bačica upotrebljava slova *ju* za niz glasova, *ju* i *jat* za glas *j*, dok se pri kraju riječi glas *j* pretvara u glas *i* (*svojoj*, *joi*, *moioi*, *kapelanii*, *ovoi*, *sprovoen*), oblik *gn* pod utjecajem talijanske ortografije upotrebljava za glas *nj* (*odrišegne*) i oblik *gl* za glas *lj* (*kapgle*, *ugle*). Već je rečeno da je za don Antona karakteristična upotreba dvostrukih slova (*Bačicca*, *menne*, *Jellenna*). Don Ive Bobić ubacuje samoglasnike iza skoro svakog suglasnika, slovo *jat* upotrebljava katkad za skup slova *j+a*, a katkad samo za *j*. Isto tako slovo *ju* upotrebljava katkad u funkciji glasova *ju*, a katkad samo za *j*. Glas *j* izostavlja (*pokooinoga*), a slovo *n* uz osnovnu ima i vrijednost glasa *nj* (*činin*, *pričeščena*, *nihovo*). Često mu se u riječima dijalektalno potkrada slovo *u* (*kuncila*). Ista pravila u pisanju slova *ju* i *jat* te slova *đerv* upotrebljava don Luka Žuvić, s tim da se u njegovim tekstovima pod utjecajem talijanske ortografije češće može naći oblik *gn* za glas *nj* (*naviščegna*, *Milagn*, *gnima*) i oblik *gl* za glas *lj* (*Špragla*, *Glubanović*, *nedigle*), ali i duplo *nn* u funkciji glasa *nj* (*vinčanne*).⁶⁸ Zanimljivo je da sličan rukopis i način pisanja ima i njegov nešto stariji kolega don Anton Marčina, također Lučanin.

Propovijedi za koje ovdje dokazujem da je pisao don Luka Žuvić pronašla sam u sljedećim arhivima i arhivskim fondovima:

A) U Državnom arhivu u Zadru u fondu Strgačić čuvaju se sljedeći rukopisi:⁶⁹

⁶⁵ S. O. VIALOVA, *Glagoljski fragmenti Ivana Berčića*, I dio, 55, 56.

⁶⁶ S. O. VIALOVA, *Glagoljski fragmenti Ivana Berčića*, II dio, 110, 111, 112, 113, 114, 115.

⁶⁷ S. O. VIALOVA, *Glagoljski fragmenti Ivana Berčića*, II dio, 84, 85.

⁶⁸ Više o karakteristikama rukopisa ravske glagoljske kodeksa u četiri knjige, *Riznica glagoljaške kulture i hrvatske pismenosti otoka Rave*, *Monumenta glagolitica Archidioecesis Iadertinae*, Stalna izložba crkvene umjetnosti i Sveučilište u Zadru, urednici: Pavao Kero i Josip Faričić (u tisku).

⁶⁹ Ovi rukopisi pronađeni su u Luci, u kući Ivana Bubice zvanog Zelenko. O tome kako je u njegovoj kući bilo još glagoljskih knjiga te kako su se s vremenom uništavale (kako su se općenito uništavali glagoljski kodeksi) vidi iz sljedećeg teksta koji je zabilježio A. M. Strgačić na početku *Madrikule*

1. *Dormitio et ascensio B. M. Virginis, XVIII. st.*⁷⁰

Naslov glasi ovako: *Počimle život blaženoga uznešenna Divice Marije.*

Propovijed se sastoji od nekoliko isprekidanih dijelova. Navest ću samo početak svakog od tih dijelova:

Str. 1

Budući prošlo vrime da gos(podi)n Isukrst hotiše uzeti k sebi maiku svoju Divicu M(ariju) u slavu nebesku pokle Gos(podi)n Isus uzaide na nebesa Blažena Gospoja

*Bratovštine Gospe od Milosrđa, Dugi otok, (HR-DAZD, Fond Strgačić, kutija 27): „Ljeti godine 1924. dopade mi ruku knjižica pravila Skule Miloserja. Bilo je to u Luci na Dugom otoku ispod Zadra u Dalmaciji. Dobavih je od pok. Ivana Bubice zvanoga Zelenko za par karata duhana. Starac je doista i dobro pazario. Pogotovo, kad je dobio za «staru» kartu, pisanu slovima «ka ni zna niko štiti», za njega toliku vrijednost! Ta, bio je strastveni pušač, a novaca u džepu vrlo malo! Požalio starac, što je u njegovoj kući proždoro plamen toliko tih «starih» kartušina sa slovima, «kâ ni zna niko štiti». / Stari je Zelenko žalio za propalim starim kartama, jer je vidio, da se ipak netko našao pred njegovu smrt tko bi mu bio za nje i – kartu duhana. Ja sam, pak, žalio za istim propalim kartama, što propade naše hrvatsko kulturno blago, koje se sačuvalo kroz stoljeća. A propade u doba, kada se narod naučio čitati – tuđa slova! A što je još gore, u doba kada narod nije još znao, da je to dio njegove prošlosti, dio njega samoga. / Koliko mi je samo bilo moguće, verao sam se po toj ledini ugaraka spomenika naše stare glagoljske prošlosti. Uspjelo mi ispod onih naslaga prašine i pepela spasiti nešto što bi bilo sigurno propalo zauvijek. / A da pak ni ovo, što mi srećom uspjelo spasiti od očite propasti, sasama ne propade, dajem na javu ovaj «Libar skule Miloserja». Bio bih najzadovoljniji, kad bi ga se moglo bilo izdati njegovim pravim, izvornim, glagoljskim slovima. Kako je to nemoguće, onda ga izdajem transliterirana u latinicu... / «Ča vas ni Bog prija doni - plačnim je glasom govorio stari Zelenko - ča Vas ni Bog prija doni 'vamo dok je skrinja bila puna tih karat. Bi bih se, bidan ja, napuši do mile voje prije svoje smrti. Ovako su naše žinske s nimi kartama oganj užigale svako jutro, dok jih je bilo. A bilo jih je puno, puno u našoj kući. Bilo jih je perfin i na nike vrste kožicah s črnimi, lipimi slovimi kako male, male škatulice! Kako jih je bilo lipo vii, ta črna lipa slova zmišana s črljenimi! Pa i librov je takovih dosta bilo u nas! / Pripovida mi je moj pokojni otâc, da su te karte i ti libri bili od naših pokojnih popôv, kih je bilo puno u našoj fameji. Gjeda jih je moj pokojni otac kako oči u glavi! Ni zna on štiti, kako ni ja sirota! Mi smo jih gjedali i držali za memoriju od naših starijih. Došli mi sini i hčere, ki su znali štiti, i oni to sve razvrjali. Psova sam jih ja. Ali brez fajde! Kad su došle i neviste u kuću, one su skunčale i ono ča je njima ostalo bilo. Govorili su mi, da ta slova ne zna niko štiti, pak su š njimi oganj važigale svako jutro. Bidan ja! Da to nisu učinile, bih ima danas čagodar i zafumati...» / Stari je Zelenko najvjernije opisao propast naši starih glagoljačkih knjiga i rukopisa u drugoj polovini XIX. stoljeća po zadarskim otocima!“ (*Strgačić, Bratovština «Skula miloserja» s Dugog otoka, daktilografrani rukopis, Arhiv Zadarske nadbiskupije*).*

⁷⁰ Nalazi se u HR-DAZD, Fondu Strgačić, kutija 27; P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa zadarske nadbiskupije*, Stalna izložba crkvene umjetnosti i Sveučilište u Zadru, drugo izdanje, urednici: Pavao Kero i Josip Faričić, Zadar, 2015., 82; „*Dormitio et ascensio B. M. Virginis, XVIII. st.* / Sveščić od 23 stranice, bez korica, veličina 23,5 x 17,5 cm. Kurzivna glagoljica XVIII. st. Pisac se ne da niotkuda utvrditi, svakako jedna je ruka pisala cijeli sveščić. Pisac je pod utjecajem talijanske ortografije (gn za nj i gl za lj). Na prvoj je stranici bio prvobitno upisan i naslov djela crvenim slovima, ali se danas ne da pročitati. Pročitati se još mogu riječi «život» i «uznešenje divice Marije». Ispisane su str. 1 – 16; prazne su: 7, 19 – 23. Sadržaj je legenda o smrti i Uzašašću Bl. Dj. Marije. Jezik otoka zadarske okolice. Nađen je rukopis u Luci na Dugom otoku u kući Ivana Bubice Zelenka g. 1924. Sada u Državnom arhivu u Zadru.“

živi na zemgli 14 godišć i niki miseci pribivajuć u kući na gori Sionskoi Isus posla anielu Gabriela navistiti gne uznesegnje koi gnoi reče Zdrava M(arijo) milosti puna Gos(podi)n s toboli (...).

Str. 7

Budući prošlo vrime pridi Gos(podi)n Isukrst za prijati dušu svoi pridrage maike od pride unutra u kuću sa svim d(vo)rom nebeskim i družbom anilskom tada sva kuća bi napugnena slatkoga mirisagna bi prosvitglena svitlošču velikom anieli pivahu slatke i ugodne pisme apoštoli i svi ostali padoše na zemglu kako mriše i tako staše za jednu lirru i po a Gos(podi)n Isukrst s anieli osta i(s)podo postegle s velikim pismam i prislatkim spivagnem tada Divica M(arija) videći dragoga svoga sinna (...).

Str. 13

Tada pride jedna svitlost toliko prisvitlena obuja onu svu družbu s orah veli nadoše na zemglu kako martvi ova tri dni budući prošli na 15 miseca agusta u no vrime saide s neba na zemglu Sin Božii s velikom družbom od anielov tada sveti Mihovil arbagel odvali od grebe kamen a Gos(podi)n Isukrst skupi dušu s tilom svoj(e) pridrage maike i priporuči svetomu Mihovilu da on ima G(ospodi)nu prijati u slavu ob desnu occu nebeskoga

2. Govor o kleveti i laži, XVIII. st. (?)⁷¹

Sveščić ima 10 stranica. Na prvih devet je tekst propovijedi, a na desetoj je zapis A. M. Strgačića, koji glasi:

O laži i kleveti / spis nepoznatog autora XVIII stol. / Nađoh u Luci (Dugi Otok) u kući Šutrin Ivana Zubaca 1924. / U toj je kući bilo dosta svećenika glagoljaša / dr. A. M. Strgačić.

Propovijed počinje ovako:⁷²

Uzdrži jazyk svoi od zla i usta tvoja da ne bi rekli koju laž govori David k(ra)gl u salmu 33.

Stvori Bog sva stvoregna da budu gnemu podložna i da su mu na slavu stvori Bog čovika da bude poslušán svomu stvoriteglu stvori Bog čoviku različita uda i dade svakomu svoju kripost i jakost.

⁷¹ Nalazi se u HR-DAZD, *Fond Strgačić*, kutija 27; P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa zadarske nadbiskupije*, 81; „Govor o kleveti i laži, XVIII. st. / Sveščić od 8 stranica veličine 20,6 x 14,8 cm. Bez korica. Ispisane su stranice 1 – 7. Kurzivna glagoljica, dosta dobro čitljiva. Sadržaj je moralni govor o kleveti i laži za puk. Grafija je pod utjecajem talijanske. Jezik zadarskih otoka. Pisac se ne da utvrditi. Pisano jamačno u XVIII. st. Rukopis je nađen u kući Ivana Bubice u Luci. Sada u Državnom arhivu u Zadru.“

⁷² HR-DAZD, *Govor o kleveti i laži*, 1, 2, 3.

Ali među svima uddi stvori Bog čoviku ezik da ga š nim služi s slavi budući ezik najple(me)nitii i naipotribnii er se snima skažuju skrovitost od srdca čovičanskoga. Dakle po ni jedan način ne može /k/ reći rič lažglivu zašto je laž hći dijavalska i uzrok od krive kletve a to čovik sagrišuiie čineći druge grihe est slaboća gnegove naravi.

Što ie laž zakletvom potvrđivnost nenavidost zloća Luncifera paklenoga occa od laži lažglivci su sinovi dijavalski.

Govori D(avid) s(almist) da se čuvamo od laži gdi govori nemoite se slaviti o laživci biti suprotiva istini – a u eklešiaštiku govori nemoite lagati po nie edan način budući /ž/ (e) laž suprotiva Bogu zašto ie gnegova osma zapovid nemoi lažglivo reći krivo svidočanstvo.

S onom istom zapovidjom s kojom nam zapovida otacc nebeski da ne ukredem zapovida da ne lažemo govoraše David Bogu Gos(podi)ne satari sve one koie lažglivo govore Ivan s(veti) prilikuie tolžgom čarovnikom bludnikom uboicam i poganom gdi govori čarovnici uboice i svi koi laž lubite u paklu hoće biti s dijavoli pribivagne vaše. Kakono Bog ne navidi čarovnike bludnike i druge grišnika onako ne navidi lažce ali u sadašgne vrime takovim čini to stvar od ništare tako da se ie ta kužna bolest posve u nike crik(v)e i grihe umnožila da se dva ne mogu zastati ako na drugimi ne lažu koliko muško toliko žensko pogrdujući Božie poštegne i svoga iskrnoga potlačegnie prve i druge zapovidi (...).

3. Oproštajna propovijed nekoga glagoljaša, XVIII. st.⁷³

Sveščić se sastoji od šest stranica, a ova je propovijed napisana na prvih pet. Riječ je o dirljivoj propovijedi u kojoj se župnik oprašta od vjernika vjerojatno znajući da je bolestan i da mu je blizu smrt (vidi nebesa otvorena). S obzirom na to da se ne zna točan datum smrti don Luke Žuvića, pretpostavljam da je napisana 18. listopada 1797. godine kada se zadnji put potpisuje u matičnim knjigama krštenih i umrlih. U propovijedi je napisano da je već pet godina u njihovu mjestu, a u Žmanu je bio župnik od 1792. do 1797. godine. Ako je ubrzo nakon ovoga umro, a godar bilježi datum 2. prosinca, moguće da je točan datum smrti 2. prosinca 1797.

Na šestoj stranici je don Luka Žuvić kurzivnom glagoljicom zapisao riječi: *blagoslov puka.*

⁷³ Nalazi se u HR-DAZD, *Fond Strgačić*, kutija 27; P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa zadarske nadbiskupije*, 81; „Oproštajna propovijed nekoga glagoljaša, XVIII. st. / Sveščić od 8 stranica veličine 20,6 x 14,2 cm. Ispisane str. 1 – 5, ostalo prazno. Kurzivna glagoljica XVIII. st. Jezik zadarskih otoka, pisac se ne da utvrditi. Zamjenjuje š za s i č za c. Sudeći po jeziku i po rukopisu, vjerojatno je ovaj rukopis kao i onaj Dormitio et ascensio BMV pisala jedna osoba. Rukopis se našao u kući Ivana Bubice. Sada u Državnom arhivu u Zadru.“

A. M. Strgačić je dopisao:

Oproštajna propovijed jednog glagoljaša XVIII stoljeća / Nađoh u Luci (Dugi Otok) u kući Šutrin Ivana Zubaca 1924. / U toj je kući bilo dosta svećenika glagoljaša / dr. A. M. Strgačić.

Cijela propovijed glasi ovako:

Str. 1

Jevo vidim nebesa otvorena i suca stoieći ob desnu kriposti Božie štciem u stvarih apoštolskih na poglavlu 8

Koi naslidue do svarhe on će spasen biti piše M(atej) s(veti) na po(glavlju) 24 evo ima poglubleni k nemoi u Isukrstu i ima 5 godišć da san vaš nedostoini pastir trudio sam što san moga i umio oko tvrde zemgle vaših sardaca

Ispovidan istinu da su moi nauci bili mlohavi i studeni jošte i neplodni ali ni zato ne gubin ufagna da nisan učinijo štokoder koristi u duša vaših

Druge van uspomene ne ostavglan nego da se čuvate griha kakono onoga koi van rai zatvara a pakal otvara

Oni veliki Konstantin milostivi cesar posli nego sagradi Carigrad naredi da se učini i jedan kup Isukrstov i da se stavi posrid grada a pod nogami kipa Isukrstova da se upišu ove riči

To iest tebi moi Isukrste priporučuin ovi grad

Str. 2

Dakle ia tebi spasiteglu puka ovoga priporučuin puk ovi pomozi ga i brani od zla svakoga a osobito od griha smrtnoga

Ispovidan u viri od istine u ovo malo vrimenta koie s vami stah da nisan ima druge surhe ni odluke u momu slabomu nauku očitomu i skrovitomu nego sahraniti duše vaše zato Bog čuvai da se koi od vas izgubi uzdam u Božie milosrdie ne imati dila od grihov vaših zašto san nastoia sa svom pomgnom učeći scisteći karajući za grihe kako sami znate

*Kada s(vetu) Kristinu mučашe progonitegl reče mu s(veta) Kristina gleda me dobro u obraz o mučitelu i upanti dobro ovo moie obličje ere ću te **ja** ista prikoriti i u obraz udriti prid Bogom od vire koju san ti pripovidala*

*Grišnici i grišnice koi este me slušali i sada me slišate upantite moie obličje i govoregne erre ako ne oslužite što san van govori **ja** ću Vas na sudu Božiemu koriti prid Bogom s moimi osudi*

Str. 3

i zvati ću na svidočanstvo ove zidove koe san dodija veće puta s moim govoregnem Vični i ne umrli spasiteglu koi se nisi uzboja na križ uziti i muku podniti cića puka ovoga premda su dostoini pokaragn dopusti im pomilovagna i blagoslova koga žele i čekaju od mene gnihova pastira zato te molim budi blagoslov tvoi svarhu gnih

*Blagoslovi dakle o moi Bože puk ovi
Blagoslovi starišine i gnihove kuće sa svom obiteglon
Blagoslovi rodbinu i prijatagle neka u glubavi nasliduju
Blagoslovi sve putnike po moru i po suhu za da zdravo doma doidu
Blagoslovi im pogle vinograde i dostoine i sve ostale plode
Blagoslovi Isukrste duše svih ovih moih ovčicah koino si s tvoim kvrglu*

Str. 4

*otkupio i želiš da se sahrane neka vazda budu u tvoioi milosti a tvoja milost u gnima
da pribiva zada se ni edna ne izgubi
Isukrste moi blagos(lo)vi ovi puk tvoi
Blagoslovili vas sveti patrijarhe i proroci i svi sveti i svetice Božie
Blagoslovili vas svu 9 havanielskih šerafini kerubini troni principati peteštati
dominacioni virtuti anieli i arhanieli i vas rečeni broi od anielov nebeskih
Blagoslovila vas cesarica nebeska pričista D(iva) M(arija) koja ie osobita odvitnica i
gospodarica crikve ove i branitegliva vaša
Puče /k/ moi mili i dragi pitan od svih vas prošćegne prid ovim Isukrstom zaradi
glubavi gnegove*

Str. 5

*Da mi pustite ako san vas u čemu uvidio ali smutio a ja svom svim praščam i
blagoslivglam vas Otac i Sin i D(uh) S(veti) Amen †*

Uspoređujući karakterističan rukopis s ostalim glagoljskim kodeksima Žmana i Rave, utvrdila sam da je pisar ovih triju propovijedi don Luka Žuvić.⁷⁴

B) U fondu Sveučilišne knjižnice u Splitu nalazimo nekoliko knjiga propovijedi sa zadarskog područja. Među njima sam na temelju paleografskih i kronoloških činjenica utvrdila da je don Luka Žuvić pisar samo jednog sačuvanog lista iz kodeksa nazvanog *Propovijed o prigodi vjenčanja*.⁷⁵

⁷⁴ Slično sam dokazivala u člancima G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Glagoljaš don Ive Vlahić iz Sutomišćice“, 174 – 183; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Život i djelo glagoljaša don Jerolima Kuzmića Šimića“, 87 – 102. Vidi više na početku članka.

⁷⁵ P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa zadarske nadbiskupije*, 138: „Propovijed u prigodi vjenčanja – bilješke. Veličina: 21,7 x 14, 7. Dva prelomljena lista. Pisano kurzivnom glagoljicom. Čitljivo. “Ostavit će čovik oca i mater i pridružiti će ženi svojoj i bi će dvoie uputi... Vidite dakle sinci moi...” Prvi list: kurzivna -glagoljica (str. 1), str. 2 prazno. Drugi list: str. 1 prazan, na str. 2 glagoljicom piše “matrimonij”. Sada u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu, M-146/1.“; S područja župe Luka – odakle je rodom don Luka Žuvić – u Arhivu HAZU sačuvan je jedan nagovor mladencima koji je pisao još jedan Lučanin, don Anton Marčina. HR-Arhiv HAZU, Fragm. glag. 127. *Nagovor mladencima 1777.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi II*, 250): *Biti oće van priporučeno moi sinci do svrbe vašega živlena im(a)ti na pameti ovo obećagne koje vi učiniste večerašnu večer meju vami za živiti u onoj pravoj ljubavi*

Ostavice čovik occa i mater i pridružice se ženi svojoj i biće dvoe u puti i ednoi piše M(atej) s(veti) u po(glavlju) 19

Puno ie pohvalen od velih darov božastvenih meju ostalimi sakramenti crikve katoličanske ovi sakramenat od ženidbe da isti sin Božiega toliko ohvali na piru u Kani galileiskoi

Vidite dakle sinci moi koi veliki sakrament danas primiste koga Bog u počelo svita zastavi kadno reče Adamu i Evi /U rajju zem/ rastite i umnožite za to e Isukrst ženidbu po dostojanstvu uzdigao što te Bog zastavi čovik ne rastavi

Sudite vi sinci moi što govori ps(almist) ki glubi ženu svojju samoga sebe glubite se meju sobom kako se obećaste ovdj prid nami da primete blagoslov od privičnoga Boga i od sakramenta koga vi prijaste

Živite sinci u Božiemu strahu u gluskomu sramu stoieći u čistoći od tila u dan s ispovidi i pričješćena u dve od posta ponukuen vas ričjem anjela Rafaiela budite poslušni edan drugomu kano Šara Abram u uzdvižuji porodi vaš u Božiemu strahu da zaiedno š gnima dobiete vični život koga vam.

M Pus †

Jedna od važnih dužnosti popova glagoljaša bila je propovijedanje običnom puku. Da bi mu se svojim razmišljanjima približili, bilo je važno da su i sami dio tog puka, prvenstveno po podrijetlu. Za ovu ulogu svećenici su se posebno pripremali. Zbog toga je bilo jako važno proučavanje već postojećih zbornika i zbirki propovijedi iz kojih su prepisivani dijelovi, a kreativniji svećenici pisali su i svoje vlastite propovijedi. Sačuvani su mnogi zbornici i zbirke kojima su se služili u pripremi, kao i osnovna literatura. Na zadarskom području sačuvan je znatan broj ovih zbornika.

ne za naslajena putena već za uzmmoženie poroda vašega da bi se umnožijo porod vaš kakono biše uzmmožen porod /važ/ patrijarhe Abrama / Zato spomenite se moji sinci da ženidba je s(veta) stvar i da /v/ ima odilovati to jest da vi imate živiti u pravoj ljubavi kakono pravi družbenici da se ne bude slišalo meju vami ni jedan nemir i nesklad ni progonstvo nego da bude prebivati / str. 2/ u vami ona prava/va/ ljubav i mir zašto matrimoniju svete ženidbe ne može biti razveržen dokle kode živu pravi muž i žena zato govori s(veti) Pava apoštoł da koi kode čovik privezan est k ženi da ne može iskati razrišenje i zato moi sinci davan bude priporučeno živiti u onoi pravoj ljubavi kakono živlaše pravedni to bi Jona svojon /a/ dobron zaručnicon Šaron hčeron Ragujelovon / jošće van moi sinci priporučuen i zdržati se meju / sinon/ vami u čistoći u dnevi od velikih svetkovin / str. 3 / u dnevi od s(vetog) pričješćegna i u dnevi od postov i molitav i u dneve koje su naredjene od s(vete) maike crikve / i zato moi sinci od neg dnevi od poslov kako rekoh moi sinci oće van biti priporučeno provesti ih u postu u molitvi / Zato vas ponukue isti i Bog po ust Jojela proroka govoreći da izaide zaručnik is postile svoje i zaručnice iz ložnice svoje / negda van bude priporučeno porovesti dnevi od postov i molitav u deveci Jonni i raznu M Go za da bi ste stigli oni blagoslov / str. 4./ koga podili Jakov patrijarha svojim 12 sinovon i koi blagoslov našao svrhu vas i prista 3 zla s vami Otac i Sin i Duh s(veti) Amen / Govorenije ozgor pisano koje ima služiti za prikazati i navistiti mladn zaruč(n)ikon ispisano od mene popa Antona Marčine u godišće od poroda Gospodinova – 1777.

Jedan od vrjednijih svećenika pisara propovijedi je bio i don Luka Žuvić. Je li ove propovijedi don Luka prepisao iz nekih ranijih zbirki ili su mu poslužile kao podložak za stvaranje vlastite propovijedi, ne znamo. Možemo pretpostaviti samo da je *Oproštajnu propovijed jednog glagoljaša* napisao sam jer u njoj priča o svom životu, radu, odnosu sa župljanima i o vlastitim osjećajima.

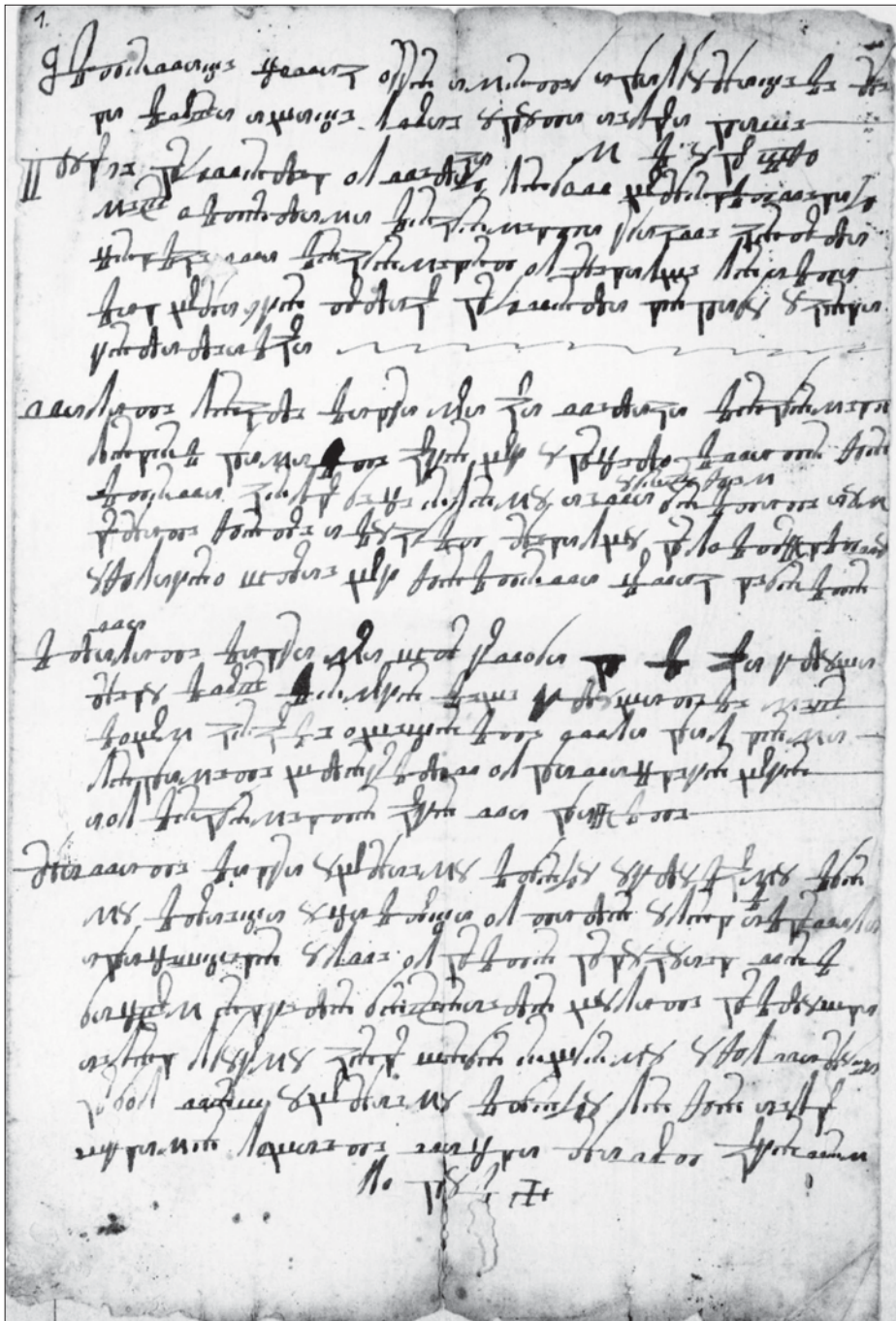
4. ZAKLJUČAK

U članku je navedena uloga, značenje i utjecaj glagoljaških svećenika na cjelokupni život nekog sela. S obzirom na to da se radi o svećenstvu koje je poteklo iz tih malih sredina, oni su cijeli svoj život, svoje raspoloživo vrijeme i stečeno znanje stavili u službu napretka tih sredina. Njihova su svjedočenja načina tadašnjeg života ostala sačuvana do današnjih dana preko raznih propovijedi, službenih dokumenata, matičnih knjiga, knjiga bratovština, godara, povijesnih podataka, raznih usputnih zapisa.

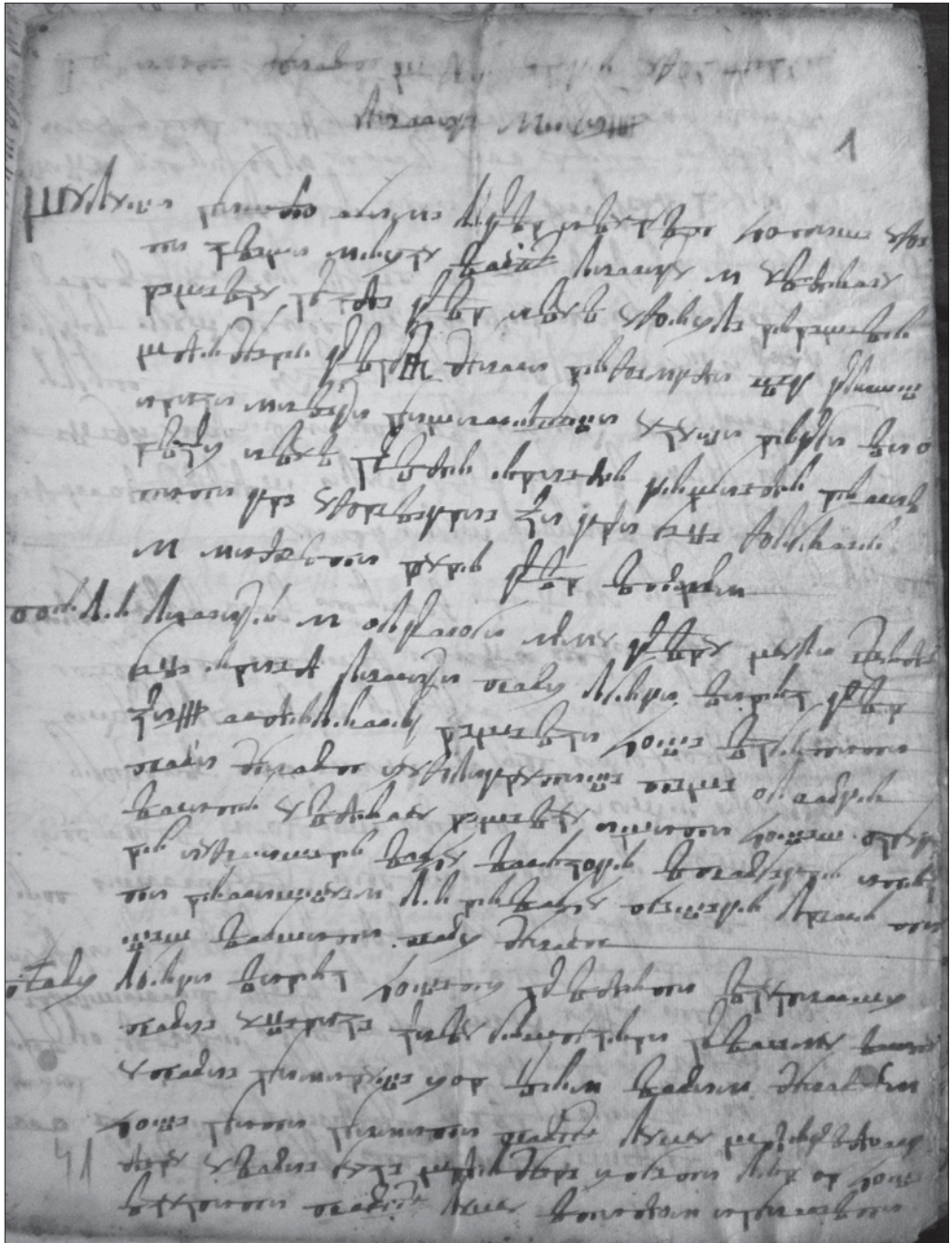
U članku je prikazan život i rad jednog takvog svećenika koji je bio potpuno nepoznat široj javnosti. Riječ je o don Luki Žuviću rodom iz Luke na Dugom otoku koji je živio u drugoj polovini 18. stoljeća. Opisano je njegovo školovanje na Zaglavu te pastoralna služba u Ravi i Žmanu. U Ravi je bio kapelan od 1784. do 1790., a u Žmanu župnik od 1792. do 1797. Glavni zadatak mu je bilo liturgijsko djelovanje, dušobrižništvo te poučavanje, a osnovne je prihode osiguravao (poput drugi svećenika) od crkvenih desetina, donacija, misnih intencija i vođenja bratovštinskih knjiga. Taj je pop glagoljaš Zadarske nadbiskupije živo sudjelovao u svojoj seoskoj zajednici, ostavljajući svojim perom zapise glagoljicom na materinskom hrvatskom jeziku.

Slijedeći trag tog pera, odnosno karakterističan rukopis i paleografska rješenja u raznim arhivskim i knjižničnim fondovima diljem Hrvatske, pronađeni su dokumenti i vrela napisani rukom don Luke Žuvića. Nalazimo ga kao pisara vrela pragmatične pismenosti poput matica rođenih, vjenčanih i umrlih župa njegova djelovanja, u *madrikulama*, oporukama, ali i kao pisca propovijedi čiji su ostatci dospjeli u Državni arhiv u Zadru i Sveučilišnu knjižnicu u Splitu.

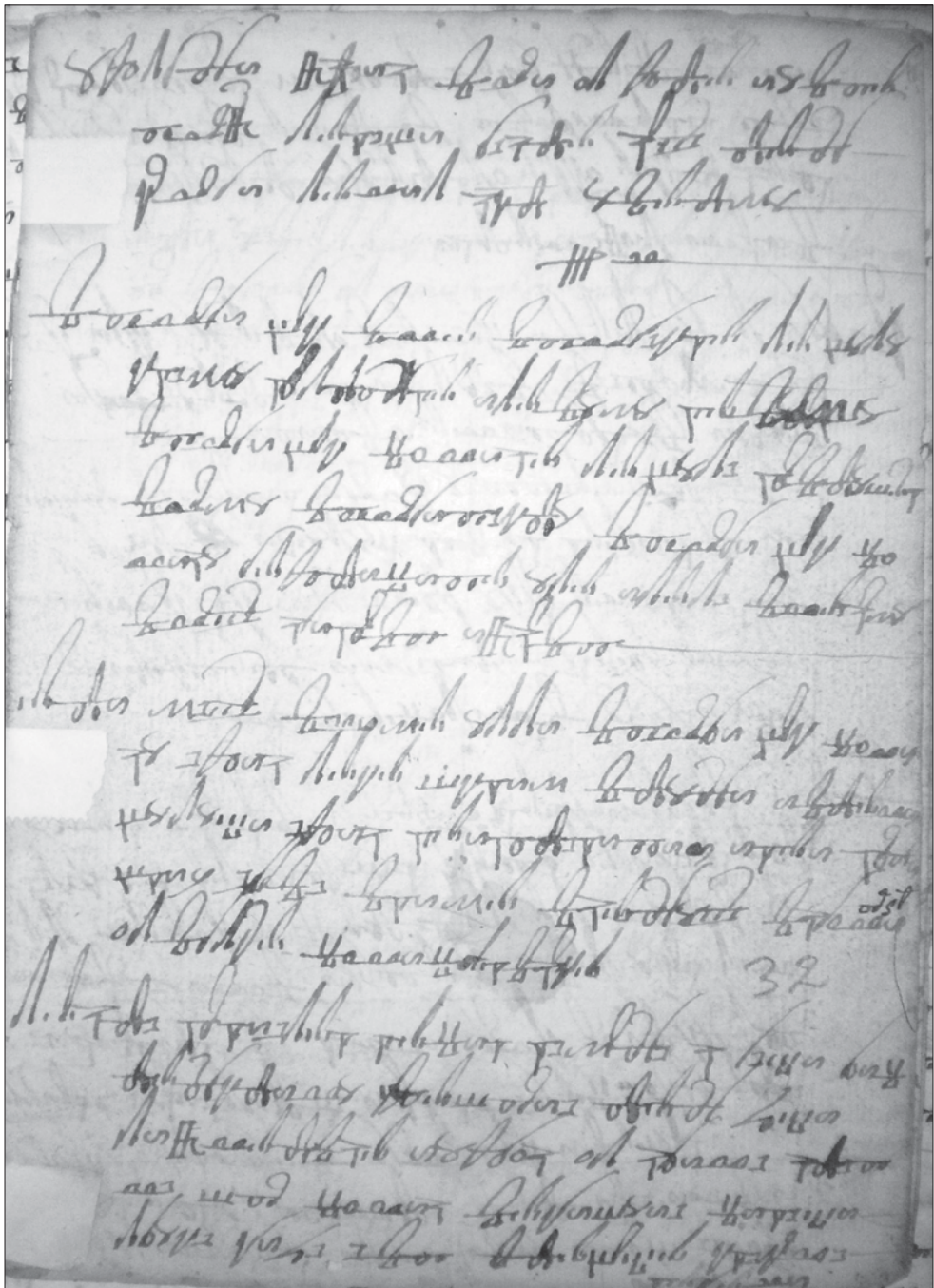
Raščlambom je potvrđeno da je don Luka Žuvić prepisivač, a možda i autor četiriju takvih propovijedi. Njihov sadržaj uobičajen je za to razdoblje. Jedna govori o kleveti i laži, druga o Uznesenju Blažene Djevice Marije, treća je propovijed u prigodi vjenčanja, a posljednja je vrlo zanimljiva oproštajna propovijed. Riječ je o dirljivoj propovijedi u kojoj se župnik oprašta od vjernika vjerojatno znajući da je bolestan i da mu je blizu smrt. Don Luka Žuvić je najvjerojatnije ubrzo nakon pisanja ove propovijedi i umro.

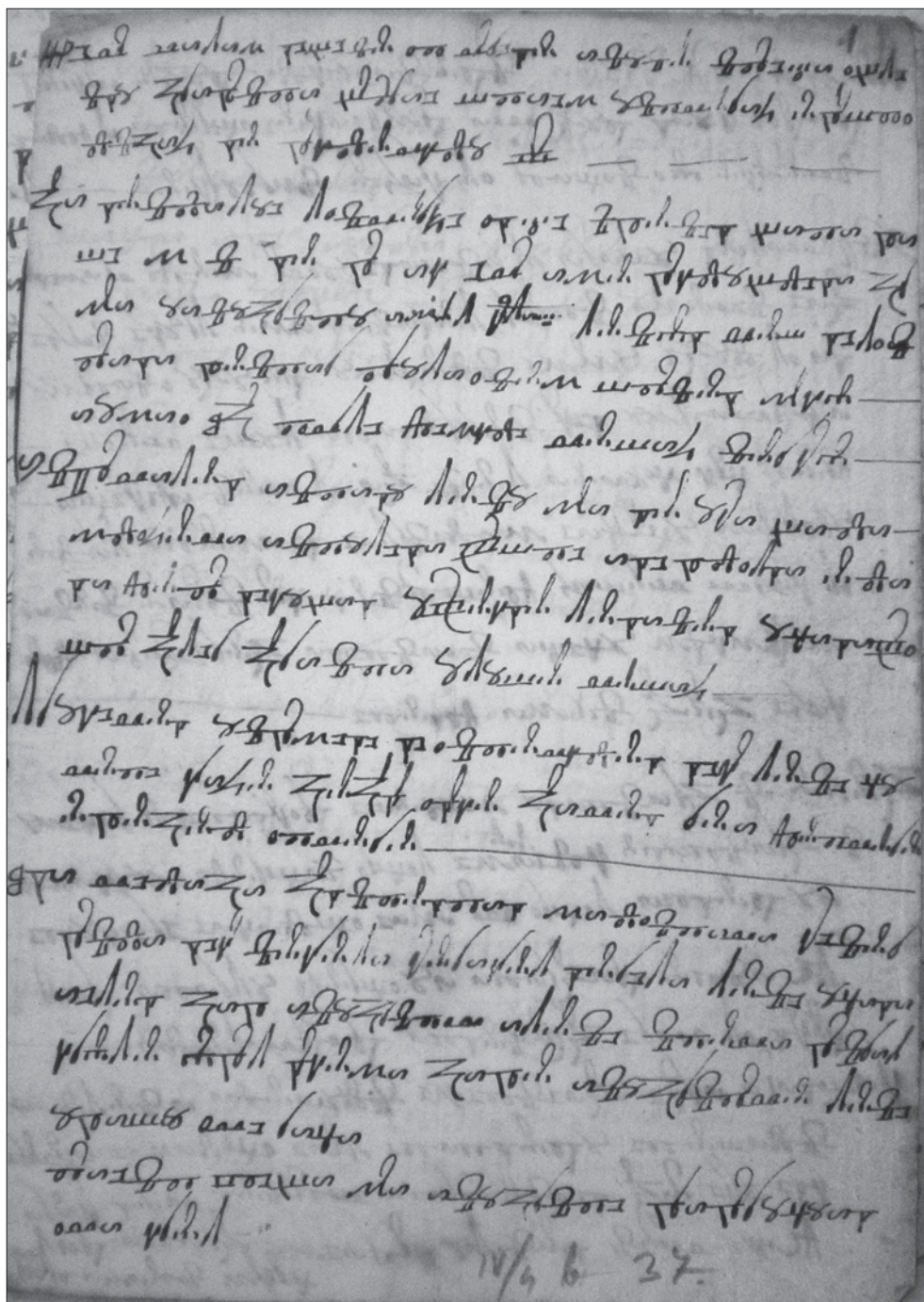
SLIKA 1. HR – DAST, Propovijed o prigodi vjenčanja

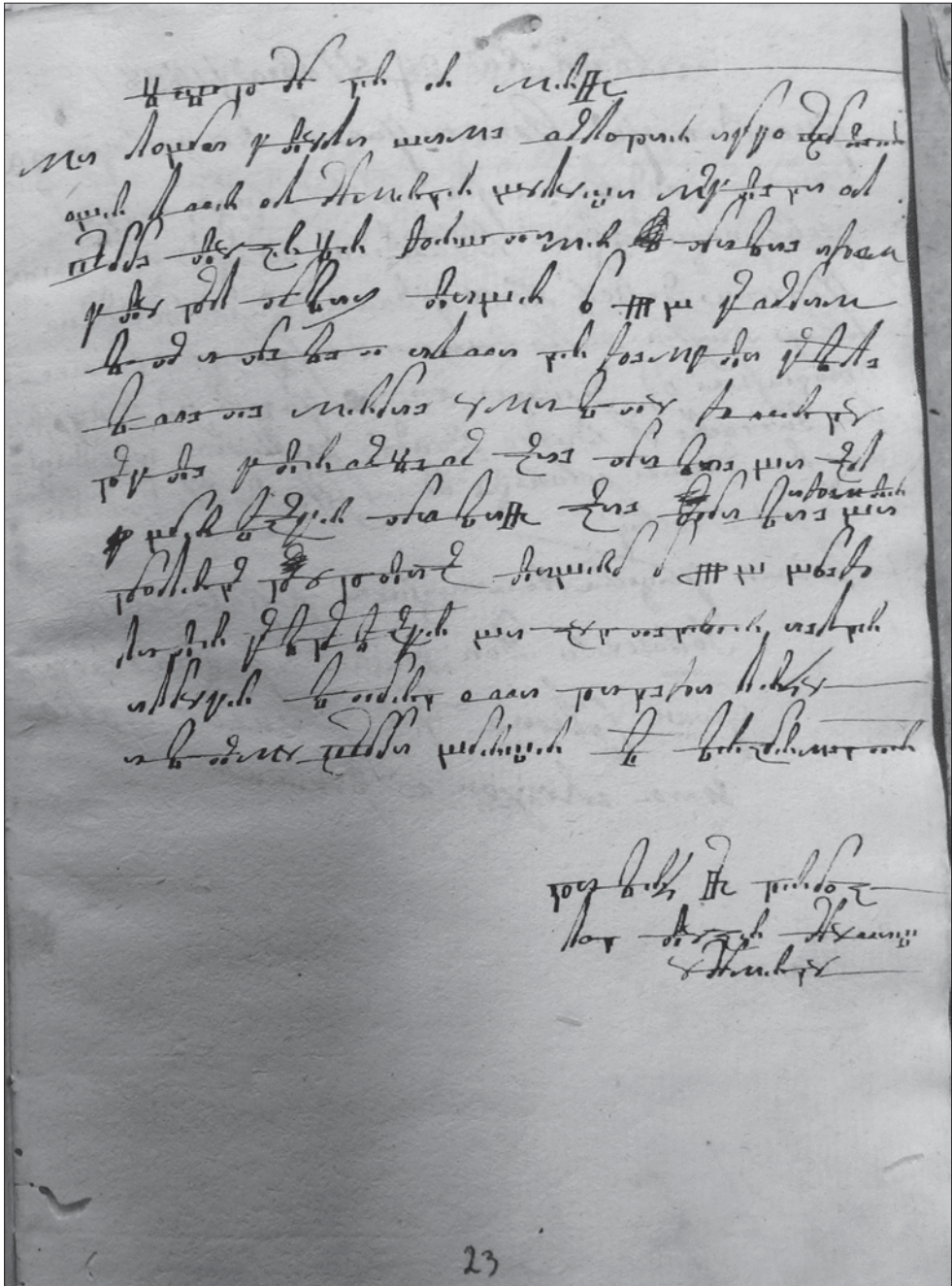
SLIKA 2. HR – DAZD, Dormitio et ascensio B. M. Virginis

SLIKA 3. HR – DAZD, Govor o kleveti i laži

SLIKA 4. HR – DAZD, Oproštajna propovijed glagoljaša

SLIKA 5. Zapis iz Madrikule sv. Sakramenta, Žman

Grozdana FRANOV-ŽIVKOVIĆ

GLAGOLITIC PRIEST FATHER LUKA ŽUVIĆ: HIS WRITINGS AND
COLLECTIONS OF SERMONS (18TH CENTURY)

SUMMARY

The paper explains the role, meaning and influence of Glagolitic priests in the context of village life in general. Since these priests originated from the same milieu, they dedicated their whole life, the time they disposed of, and their knowledge to the progress of those villages. Their testaments to the life led in those times have been preserved until today in sermons, official documents, registry books, books of fraternities, annals, historical data, and diverse writings. The paper particularly presents the life and work of Father Luka Žuvić from Luka on Dugi otok, who lived in the second half of the 18th century. His education and service in Rava and Žman are described. Father Luka studied diverse anthologies and books of sermons from the Zadar area. In collections and archives across Croatia and abroad, there are Glagolitic anthologies and books of sermons, as well as many other booklets by unknown authors. The objective of this paper was to define the scribe who had written parts of the Books of Sermons kept at the State Archives in Zadar and the University Library in Split. Apart from sermons that were common in that period, such as those on slander and lie; On the Assumption of the Blessed Virgin Mary; or the *Sermon on the Occasion of Wedding*, he also wrote an interesting farewell sermon. As a result of having compared the handwriting and the writing manner in these codices with various Glagolitic codices (books of fraternities, registry books, and other writings from the areas of the Rava and Žman Parishes), it was concluded that the scribe who wrote the codices was Father Luka Žuvić from Luka on Dugi otok.

Keywords: Father Luka Žuvić; Glagolitic priests; books of sermons; italic Glagolitic script; 18th ct.

